

JulkICT

Sisältöalue/Innehåll Tiedonhallintalain lausuntomenettely
Säännökset joihin määräysten/ohjeiden antaminen perustuu Stadganden på vilka behörigheten att meddela föreskrifter / anvisningar grundar sig Julkisen hallinnon tiedonhallintalaki (906/2019), valtioneuvoston asetus lausuntomenettelystä tiedonhallinnan muutosta koskevissa asioissa (1301/2019)
Kohderyhmät / Målgrupper Valtion virastot ja laitokset
Voimassaoloaika / Giltighetstid Toistaiseksi
Kumoo määräyksen (pvm nro) / Upphäver föreskrift (datum, nr) Korvaa ohjeen VN/14976/2019-VM-7 (24.6.2021)

Ohje tiedonhallintalain 9 §:n lausuntomenettelystä

Sisällys

1. Tausta ja tarkoitus	3
2. Tiedonhallintalain 9 §:n lausuntomenettely	3
2.1. Lausuntomenettelyn tavoitteet	3
2.2. Lausuntomenettelyä koskeva sääntely ja sen soveltaminen	5
2.3. Lausuntomenettely prosessina	7
3. Lausuntoa edellyttävä tiedonhallinnan muutos	9
3.1. Valtioneuvoston asetuksen mukaiset lausuntokohteet	10
3.2. Näkökulmia lausuntokohteen laajuuden määrittämiseen	13
4. Lausuntopyyntöjen ajankohdat	14
4.1. Toiminnan ja talouden suunnittelun yhteydessä	16
4.2. Ennen päätöstä määrärahan käytöstä	17
4.3. Lausuntokohteen muuttuessa olennaisesti	18
4.4. Tuottavuusrahaehdotus tai raha-asiainvaliokunnan käsittely	19
5. Lausuntopyynnön tietosisältö ja sen esittäminen	20
5.1. Vaihtoehtoisia menettelyjä tietosisällön esittämiseksi	22
5.2. Tiedonhallinnan muutoksesta ja vaikutuksista esitettävät tiedot	24
5.2.1. Tausta- ja perustiedot	26
5.2.2. Muutoksen kuvaus ja tavoitteet	27
5.2.3. Toteutus	28
5.2.4. Vaikutukset tehtäviin, vastuisiin, prosesseihin ja palveluihin	29
5.2.5. Vaikutukset yhteisten tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämiseen	30

5.2.6.	Vaikutukset tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteentoimivuuteen	33
5.2.7.	Vaikutukset tietoturvallisuuteen ja jatkuvuuden varmistamiseen	36
5.3.	Taloudellisten vaikutusten arviointi ja siitä esitettävät tiedot	38
5.3.1.	Taloudellisten vaikutusten arviointi osana toiminnan ja talouden suunnittelua	40
5.3.2.	Taloudellisten vaikutusten arviointimenettelyiden ja -perusteiden kuvaaminen	41
5.3.3.	Kustannus-hyötyanalyysin tietosisältö	42
5.3.4.	Kustannus-hyötyanalyysin mallipohjan rakenne	46
6.	Lausuntopyynnön toimittaminen	50
7.	Selvityksen toimittaminen	51
8.	Lisätietoja	52

Ohjeen versiohistoria

Asiakirjan numero	Päivämäärä	Kuvaus
VN/14976/2019-VM-1	20.12.2019	Tiedonhallintalain 9 §:n mukaisen lausuntomenettelyn ohje
VN/14976/2019-VM-6	17.6.2020	Päivitetty ohje ja liitteet
VN/14976/2019-VM-7	17.6.2021	Keskeiset päivitykset: taloudellisten vaikutusten arviointi ja kustannus-hyötyanalyysin sisältö (luvut 6.1.8; 6.2; 6.2.1; 6.2.2) sekä lukujen 6.1.5 ja 6.1.7 ohjeistusta täydennetty. Lisäksi liitteenä oleva kustannus-hyötyanalyysin mallipohja päivitetty.
VN/14976/2019-VM-7	24.6.2021	Päivitetty kuvio 14. Kustannuslajeja ja ICT-kustannusten liikekirjanpidon tilejä
VN/14976/2019-VM-13	31.5.2024	Ohjeen rakennetta ja sisältöä on päivitetty laajasti. Muutoksissa on otettu huomioon mm. Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan uudet suositukset ja virastoilta saatuja palautteita ja. Ohjeeseen on lisätty liite 1 Tiedonhallintakartan hyödyntäminen ja liitteet 2 ja 3 on päivitetty vastaamaan ohjeeseen tehtyjä muutoksia.

1. Tausta ja tarkoitus

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetussa laissa (906/2019)¹, jäljempänä tiedonhallintalaissa, säädetyllä lausuntomenettelyllä ohjataan tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämistä, yhteentoimivuutta ja tietoturvallisuutta. Lausuntomenettelyssä on kyse toiminnan kehittämisen varhaisen vaiheen ohjauksesta ja sillä tuetaan poikkihallinnollista yhteistyötä jo hankkeiden suunnittelu- vaiheessa.

Valtion viraston ja laitoksen on arvioitava tarve tiedonhallintalain 9 §:n mukaiselle lausuntopyynnölle, kun se suunnittelee tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin arviointivelvoitteen piiriin kuuluvia uudistuksia. Käytännössä lausuntopyyntö on esitettävä osasta virastojen tiedonhallintamallien sisältöihin vaikuttavista ICT-uudistuksista, joista virastojen tulee tehdä muutosvaikutusten arviointia tiedonhallintalaissa säädetyllä tavalla.

Tässä ohjeessa kuvataan, miten tiedonhallintalain 9 §:n mukaista lausuntomenettelyä toteutetaan ja mitä tietoja lausuntopyynnön tulee sisältää. Ohjeessa kuvataan myös tiedonhallintalain 8 §:n 1 momentin mukaisen taloudellisten vaikutusten arvioinnin toteuttamista osana muutosvaikutusten arviointia. Valtion virastojen ja laitosten tulee ottaa huomioon myös mahdollinen hallinnonalan ministeriön antama ohjeistus lausuntomenettelyn soveltamisesta osana hallinnonalan kehittämisen hallintaa sekä toiminnan ja talouden suunnittelua.

Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunta vastaa tiedonhallintalain 10 §:n mukaisesti tiedonhallintalaissa säädettyjen tiedonhallinnan ja tietoturvallisuuden menettelytapojen ja lain vaatimusten toteuttamisen edistämisestä. Osana edistämistehtäväänsä Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunta on antanut suosituksen tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista (valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:21²). Tämän ohjeen tarkoituksena ei siten ole ohjeistaa virastoja ja laitoksia tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin mukaisessa muutosvaikutusten arvioinnissa. Ohjeessa muutosvaikutusten arviointia käsitellään lausuntomenettelyn ja lausuntopyynnön tietosisältöjen näkökulmasta.

2. Tiedonhallintalain 9 §:n lausuntomenettely

2.1. Lausuntomenettelyn tavoitteet

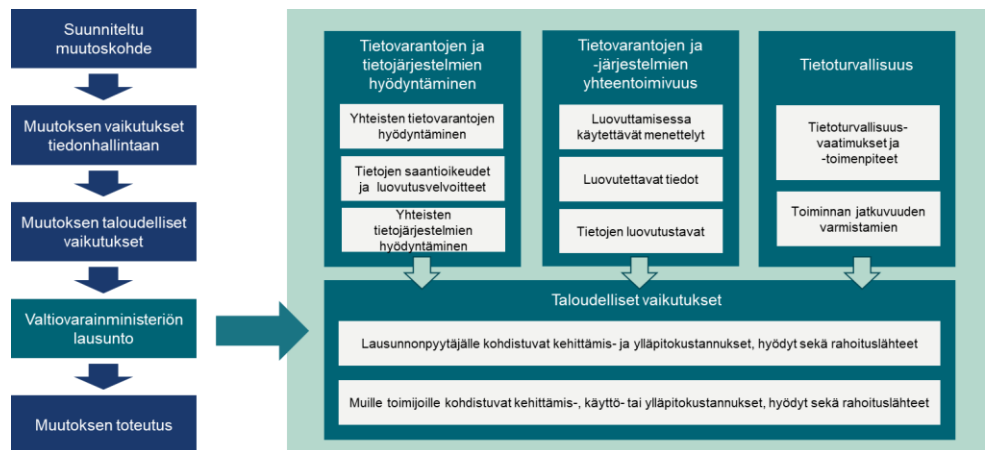
Tiedonhallintalain lausuntomenettelyssä on kyse kehitystyön varhaisen vaiheen ohjauksesta ajankohdassa, jolloin varsinaista muutoksen toteutusta ei tyypillisesti ole vielä käynnistetty. Ohjauksen tavoitteena on tukea laadukkaiden, tuloksellisten ja tehokkaiden julkisten palveluiden muodostamista. Tiedonhallintalain

¹ Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (906/2019): <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190906>

² Suositus tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165499>

lausuntomenettelyllä ohjataan tietovarantoja ja tietojärjestelmien hyödyntämistä, yhteentoimivuutta ja tietoturvasuutta, minkä lisäksi ohjauksessa otetaan huomioon valmisteltujen uudistusten taloudelliset vaikutukset. Lausuntomenettelyllä tuetaan valtion virastojen ja laitosten muutosvaikutusten arvioinnin toteuttamista, sillä valtiovarainministeriön lausunnoissa arvioidaan esitetyn muutosvaikutusten arvioinnin riittävyttä ja oikeansuuntaisuutta.

Valtiovarainministeriön antamien lausuntojen sisältö vaihtelee lausuntokohteiden ja niissä sovellettavien säännösten sekä julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen yhteentoimivuudelle asetettujen tavoitteiden ja linjausten mukaan. Alla kuviossa 1 on kuvattu lausuntomenettelyn sijoittumista viraston tai laitoksen omaan suunnitteluprosessiin sekä kohteet, joita valtiovarainministeriön lausunnoissa tarkastellaan.

Kuvio 1. Tiedonhallintalain 9 §:n mukainen lausuntomenettely osana suunnittelea ja valtiovarainministeriön lausunnon keskeiset sisältöalueet

Lausuntomenettelyn tavoitteena on tukea taloudellisesti ja toiminnallisesti merkittävien uudistusten suunnittelua ja johtamista. Menettely tukee uudistusten vaikutusten asianmukaista arviointia sekä muodostaa eri kehityskohteista yhtenäistä tietopohjaa johtamiseen ja päätöksentekoon. Lausuntomenettelyllä pystytään tukemaan poikkihallinnollisten vaikutusten tunnistamista ja erilaisten riippuvuuksien hallintaa jo uudistusten suunnitteluvaiheessa. Valmistellun kehittämisen sidosten tunnistaminen esimerkiksi suhteessa muihin viranomaisiin ja heidän kehittämistoimintaansa tukee myöhemmän toteutuksen onnistumista. Tavoiteltaessa julkisen hallinnon palveluiden yhä parempaa yhteentoimivuutta, on tarpeellista arvioida toiminnan kehittämisen vaikutuksia eri toimijoiden näkökulmista. Lausuntomenettelyn avulla on mahdollista kiinnittää huomiota muihin viranomaisiin, sidosryhmiin ja hallinnon asiakkaisiin kohdistuvien vaikutusten riittävään tunnistamiseen. Lisäksi lausuntomenettelyllä voidaan tukea viranomaisten yhteistyössä toteuttamaa vaikutusten arviointia, mikä tukee tiedon jakamista sekä toisilta oppimista.

2.2. Lausuntomenettelyä koskeva sääntely ja sen soveltaminen

Lausuntomenettelystä säädetään tiedonhallintalain 9 §:ssä, minkä lisäksi menettelystä on annettu tarkempia säädöksiä valtioneuvoston asetuksella (1301/2019³). Asetuksella tarkennetaan tiedonhallinnan muutoksia, joista lausuntoa tulee pyytää, lausunnon pyytämisen ajankohtia sekä niitä tietoja, joita lausuntopyynnön yhteydessä on valtiovarainministeriölle toimitettava tiedonhallintalain 9 §:ssä säädetyn lisäksi. Tiedonhallintalain 9 §:ssä lausuntomenettelystä säädetään seuraavasti:

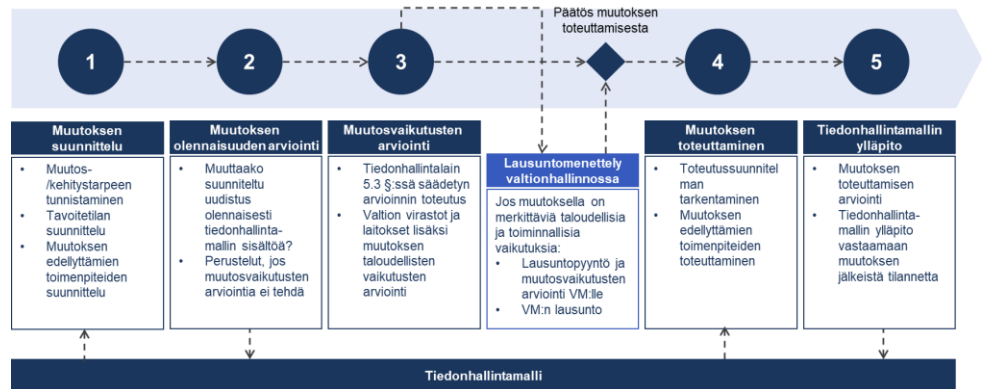
”Valtion virastojen ja laitosten on toimitettava valtiovarainministeriölle 5 §:n 3 momentin ja 8 §:n 1 momentin perusteella tehty arviointi tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämistä, yhteentoimivuutta ja tietoturvallisuutta koskevaa lausuntoa varten, kun arvioidulla muutoksella on merkittäviä taloudellisia tai toiminnallisia vaikutuksia tiedonhallintaan tai toimintaan taikka muutos koskee julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen rajapintojen tietorakenteiden olennaisia muutoksia. Valtiovarainministeriöllä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä välttämättömät tiedot valtion viranomaiselta lausunnon antamista varten.”

Tiedonhallintalain 9 § edellyttää virastoa ja laitosta arvioimaan tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentissa säädetyn mukaisesti suunnittelemansa muutoksen vaikutuksia sekä pyytämään valtiovarainministeriöltä lausuntoa, jos vaikutukset ovat merkittäviä. Tiedonhallintalakia sovelletaan tiedonhallintaan ja tietojärjestelmien käyttöön, kun viranomaisella käsittelee tietoaineistoja (TiHL 3.1 §). Tiedonhallintalain soveltamisalasta johtuen virasto ja laitos pyytävät lausuntoa muutoksista, jotka kohdistuvat sen vastuulla olevaan tiedonhallintaan ja tietoaineistojen käsittelyyn. Mainitut vastuut virasto ja laitos on määrittänyt tiedonhallintalain 5 §:ssä säädettyssä tiedonhallintamallissaan.

Ennen lausuntopyynnön toimittamista valtion viraston tai laitoksen on tullut tunnistaa muutos- tai kehityskohde, suunnitella muutoksen toteuttamista sekä samalla arvioida uudistuksen olevan tiedonhallintamallin sisältöön olennaisesti vaikuttava siten, että se edellyttää tiedonhallintalain 5.3 §:ssä säädetyn muutosvaikutusten arvioinnin ja 8.1 §:ssä säädetyn taloudellisten vaikutusten arvioinnin toteuttamista. **Muutosvaikutusten arvioinnin yhteydessä viraston on arvioitava, onko valmistellulla uudistuksella sellaisia merkittäviä taloudellisia tai toiminnallisia vaikutuksia tiedonhallintaan tai toimintaan, että tehty arviointi tulisi toimittaa valtiovarainministeriölle tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämistä, yhteentoimivuutta ja tietoturvallisuutta koskevaa lausuntoa varten.** Lausuntomenettely tulee huomioida myös tilanteissa, joissa

³ Valtioneuvoston asetus lausuntomenettelystä tiedonhallinnan muutosta koskevissa asioissa: [Valtioneuvoston asetus lausuntomenettelystä... 1301/2019 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](#)

muutos koskee julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen rajapintojen tietorakenteiden olennaisia muutoksia. Lausuntomenettelyn suhdetta muutosvaikutusten arviointiin on kuvattu alla kuviossa 2.

Kuvio 2. Lausuntomenettely osana tiedonhallinnan muutoksen suunnittelua ja muutosvaikutusten arviointia (Lähde: Suositus tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista, VM 2024:21)

Tiedonhallintalain 9 §:n vaatimusten toteuttaminen edellyttää, että virasto ja laitos on arvioinut kirjallisesti ennen lausuntopyynnön toimittamista uudistuksen vaikutukset tiedonhallintaan (TiHL 5.3 §) sekä uudistuksen taloudelliset vaikutukset (TiHL 8.1 §). Lausuntopyynnön toimittamisen ajankohdista ja lausuntopyynnön tietosisältöä on kuvattu ohjeessa myöhemmin erikseen.

Edellä kuvattu tarkoittaa toisin sanoen sitä, että valtiovarainministeriöltä voidaan pyytää lausuntoa sellaisista olennaisista uudistuksista, joista tehdään tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentissa säädetty muutosvaikutusten arviointi. Tiedonhallintalaissa ei säädetä, miten tiedonhallintamalliin kohdistuvan muutoksen olennaisuutta tulisi arvioida. Olennaisuuden arviointiin on saatavissa tukea Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan suosituksessa tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista (VM 2024:21). Suosituksen mukaan tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnin toteuttamatta jättäminen on pystyttävä perustelemaan kirjallisesti. **Myös lausuntopyyntötarpeen arviointi osana muutosvaikutusten arvioinnin toteuttamista on pystyttävä perustelemaan kirjallisesti.** Arvioinnin dokumentointi lisää kehittämisen vaikutusten arvioinnin läpinäkyvyyttä, auttaa tunnistamaan mahdollisen myöhemmän tarpeen asian uudelle arvioinnille sekä tukee yhtenäistä tiedonhallintalain soveltamista virastossa ja laitoksessa.

Valtion yhteisiä palveluja käytettäessä lausuntoa pyytää se viranomainen, jonka tietoaineistoihin ja tietojen käsittelyyn muutos vaikuttaa. Yhteisten palvelujen osalta tietoaineistojen käsittelystä vastaava viranomainen on tunnistettavissa viraston ja laitoksen tiedonhallintamallista tai yhteistä tietovarantoa tai tietojär-

jestelmäpalvelua koskevasta sääntelystä. Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan suosituksessa tiedonhallintamallista (valtiovarainministeriön julkaisuja 2024:22⁴) on kuvattu, miten kuvausveloitteita tulisi toteuttaa yhteisissä palveluissa ja miten tiedonhallinnan vastuut jakautuvat yhteisesti tuotettujen palveluiden osalta (suosituksen luvut 3.2 ja 4.5). Usean viraston käyttäessä samaa yhteistä palvelua, on virastojen ja palveluntuottajan tarkoituksenmukaista tehdä yhteistyötä tiedonhallintalain arviointivelvoitteiden toteuttamisessa ja tarpeen mukaan 9 §:n mukaisen lausuntopyynnön muodostamisessa.

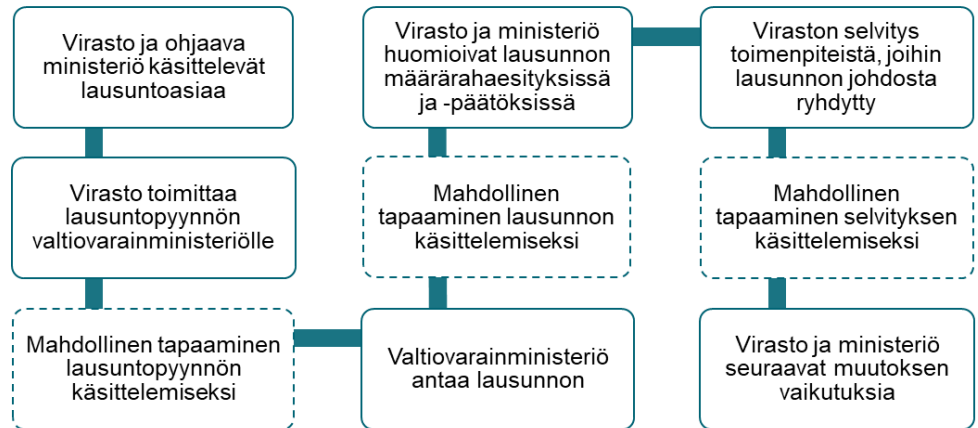
2.3. Lausuntomenettely prosessina

Lausuntomenettelyssä sovellettavasta prosessista on säädetty valtioneuvoston asetuksella (1301/2019). Seuraavassa kuvataan lausuntoprosessin vaiheita ja prosessin kulkua käytännössä.

Ennen lausuntopyynnön toimittamista valtiovarainministeriöön on viraston tai laitoksen oltava yhteydessä toimialan ministeriöön. Menettelytavat tämän osalta vaihtelevat ministeriöittäin. Ministeriön kanssa käydyn asian käsittelyn jälkeen lausuntopyyntö toimitetaan valtiovarainministeriölle kuviossa 3 esitetyn prosessin mukaisesti ja huomioiden ohjeen luvussa 6 annetut yksityiskohdaisemmat ohjeet.

Valtioneuvoston asetuksen (1301/2019) 5 §:n mukaisesti valtiovarainministeriö antaa lausunnon neljän viikon kuluessa lausuntopyynnön vastaanottamisesta. Mikäli lausuntopyynnön käsittely edellyttää lisäselvityksiä, voidaan lausunnon antamiselle sopia muu aikataulu. Valtiovarainministeriö toimittaa lausuntonsa sitä pyytäneelle valtion virastolle tai laitokselle ja toimialan ministeriölle. Lausuntopyynnön tai annetun lausunnon käsittelemiseksi voidaan pitää viraston, toimialan ministeriön ja valtiovarainministeriön välisiä tapaamisia prosessin eri vaiheissa, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi (ks. kuvio 3). Jos lausuntokohhteessa on kyse poikkihallinnollisesta yhteiskehittämisestä, tapaamisiin on mielekästä osallistaa eri vastuorganisaatiot ja ministeriöt.

⁴ Suositus tiedonhallintamallista: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165497>

Kuvio 3. Lausuntomenettely prosessina

Saatuana valtiovarainministeriön lausunnon, viraston tai laitoksen tulee arvioida lausunnon esitettyjen suositusten vaatimat toimenpiteet ja toimittaa niistä kirjallinen selvitys valtiovarainministeriölle lausuntomenettelystä annetun asetuksen 6 §:ssä säädetyn mukaisesti. Selvityksen toimittamisen ajankohta määritetään valtiovarainministeriön antamassa lausunnon. Selvityksen toimittaminen on varsinaisen lausuntoprosessin viimeinen vaihe, eikä valtiovarainministeriö esimerkiksi anna uutta lausuntoa annetun selvityksen pohjalta. Tarkemmat ohjeet selvityksen antamisesta annetaan lausunnon yhteydessä, minkä lisäksi ohjeen luvussa 7 on kuvattu yleisellä tasolla selvityksen sisältöä ja sen toimittamista.

Koska lausuntomenettelyssä käsiteltävät tiedonhallinnan muutokset ovat luonteeltaan toiminnallisesti ja taloudellisesti merkittäviä, tulisi niiden toteutumisen ja vaikutusten seuranta toteuttaa soveltuvin osin viraston tai laitoksen toimintakertomuksen tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden raportoinnin yhteydessä⁵. Lisäksi muutosten toteutuksessa on huomioitava valtiovarainministeriön ohje (VN/15307/2019)⁶ merkittävien ICT:n hyödyntämistä sisältävien hankkeiden raportoinnista. Ohjeen nojalla virastojen ja laitosten on raportoitava ICT:n hyödyntämistä sisältävistä, kokonaiskustannuksiltaan yli miljoonan euron hankkeista valmistelu- ja suunnittelutiedot, toteuttamisen tilannetiedot sekä valmistuneiden hankkeiden toteumatiedot Hankesalkkupalveluun yhteisten määräaikojen puitteissa. Lisäksi tulee huomioida hyötyjen toteutumisen arviointi hankkeen päättymisen jälkeen. Hankesalkkupalveluun tehtyä hankkeen raportointia on mahdollista hyödyntää tiedonhallintalain 9 §:n mukaisen lausuntopyynnön toimittamisessa. Asiaa on ohjeistettu ohjeen luvussa 6.

⁵ Valtiokonttorin ohje (VK/52027/00.00.00.01/2023) Toimintakertomuksen laatiminen: <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/toimintakertomuksen-laatiminen-2/>

⁶ Yhteiset periaatteet valtionhallinnon merkittävien ICT:n kehittämistä sisältävien hankkeiden raportoinnissa: <https://vm.fi/hankesalkku>

Lausuntomenettelyn lisäksi tiedonhallinnan muutoksen vaikutusten arviointia käsitellään muissa tarvittavissa prosesseissa kehittämisen eri vaiheissa. Muutoksen vaikutusten arvioinnissa ja lausuntomenettelyssä tuotettua tietoa voidaan hyödyntää muissa prosesseissa soveltuvin osin. Tällaisia muita prosesseja ovat esimerkiksi:

- toiminnan ja talouden suunnittelu, esim. kehys- ja talousarvioehdotusten laadinta (valtiovarainministeriön määräys VN/4842/2020) ja investointien suunnittelu ja seuranta (Valtiokonttorin määräys VK/126615/00.00.00.01/2021 ja ohje VK/126614/00.00.00.01/2021)
- viraston ja laitoksen sisäisen valvonnan toteutus valtion talousarviosta annetun lain (423/1998) ja asetuksen (1243/1992) mukaisesti
- yleisen tietosuoja-asetuksen (679/2016) ja tietosuojan vaikutusarvioinnin vaatimukset mukaan lukien mahdollinen ennakkokuuleminen⁷
- viranomaisen tietojärjestelmien ja tietoliikennejärjestelyjen tietoturvallisuudesta annetun lain (1406/2011) tarkoittamat arvioinnit⁸
- tietoturvallisuuden arviointi (tiedonhallintalaki 13 §)
- turvallisuusverkkoon liittyvien palveluiden hyväksymisprosessi (Valtioneuvoston asetus julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta 1109/2015)
- käyttövelvoitteisiin liittyvien poikkeamaperusteiden arviointi, esimerkiksi valtion yhteisten tieto- ja viestintäteknisistä palveluista annetun lain (1226/2013) ja hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista annetun lain (571/2016) mukaisesti.

3. Lausuntoa edellyttävä tiedonhallinnan muutos

Tiedonhallintalain 9 §:n mukaan valtion viraston tai laitoksen on toimitettava lausuntopyyntö valtiovarainministeriölle, kun [tiedonhallintalain 5.3 §:n ja 8.1 §:n mukaisesti] arvioidulla **muutoksella on merkittäviä taloudellisia tai toiminnallisia vaikutuksia tiedonhallintaan tai toimintaan taikka muutos koskee julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen rajapintojen tietorakenteiden olennaisia muutoksia**. Tiedonhallintalain 9 §:n yhdenmukaisen soveltamisen tukemiseksi on valtioneuvoston asetuksella (1301/2019) täsmennetty niitä tiedonhallinnan muutoksia, joista lausuntopyyntö tulee esittää. Ohjeen seuraavissa alaluvuissa käsitellään em. asetuksen mukaisia määräytyksiä sekä tarkastellaan näkökulmia, joita voi hyödyntää lausuntokohteen laajuuden määrittämisessä.

⁷ Lisätietoja Tietosuojavaltuutetun verkkosivuilta: <https://tietosuoja.fi/vaikutustenarviointi>

⁸ Lisätietoja Traficomien verkkosivuilta: <https://www.kyberturvallisuuskeskus.fi/fi/palvelumme/arviointi-hyvaksyn-ta-ja-neuvonta>

3.1. Valtioneuvoston asetuksen mukaiset lausuntokohteet

Valtioneuvoston asetuksen (1301/2019) 2 §:n mukaisesti valtion viraston tai laitoksen on pyydettävä valtiovarainministeriön lausunto tiedonhallinnan muutoksesta silloin, kun viraston tai laitoksen arvion mukaan:

- 1) julkisen hallinnon tai valtion yhteisen tieto- ja viestintätekni- sen palvelun tai tietovarannon hankinnan, kehittämisen tai muutoksen kokonaiskustannus on vähintään miljoona euroa;
- 2) toimialojen tai toimialan yhteiseen käyttöön tarkoitettun tieto- ja viestintä- tekni- sen palvelun tai tietovarannon hankinnan, kehittämisen tai muutok- sen kokonaiskustannus on vähintään 5 miljoonaa euroa;
- 3) sen omaan käyttöön tarkoitettu tieto- ja viestintätekni- sen palvelun tai tietovarannon hankinnan, kehittämisen tai muutoksen kokonaiskustan- nus on vähintään 5 miljoonaa euroa ja tieto- ja viestintätekni- sen palve- lun tai tietovarannon käyttöönotolla on vaikutuksia muiden viranomais- ten tiedonsaantiin.
- 4) julkisen hallinnon tai valtion yhteisten tietovarantojen rajapintojen tietora- kenteiden muutoksen kokonaiskustannus on vähintään miljoona euroa.

Tiedonhallinnan **muutoksen kokonaiskustannukset** voivat aiheutua tieto- ja viestintätekni- seen palveluun tai tietovarantoon liittyvästä hankinnasta, niiden kehittämisestä tai niihin kohdistuvasta muutoksesta. Tällaisia tilanteita voivat esimerkiksi olla uusien tietojärjestelmien tai -varantojen kehittäminen ja han- kinta, käytössä olevien tietojärjestelmien tai palveluina hankittavien tietojärjes- telmien ylläpidon aikainen kehittäminen tai versionvaihdon aiheuttama muutos.

Asetuksen (1301/2019) 2 §:ssä **kokonaiskustannuksella** tarkoitetaan **han- kinnan, kehittämisen tai muutoksen arvioitua kustannusta sekä** siitä seu- raavaa **käyttöönoton kustannusta**. Kustannuksia arvioitaessa otetaan huo- mioon eri kustannuslajit, myös omat henkilöstökustannukset. Kokonaiskus- tannusta arvioitaessa huomioidaan lisäksi muille virastoille tai laitoksille, kun- nille ja kuntayhtymille, hyvinvointialueille ja muille julkisoikeudellisille yhtei- söille aiheutuvat muutetun palvelun tai tietovarannon käyttöönoton kustan- nukset.

Huom. Lausuntomenettelyssä tarkasteltava suunnitellun muutoksen taloudel- listen vaikutusten arviointi (TiHL 8.1 §) on yllä kuvattua muutoksen kokonais- kustannusten käsitettä laajempi kattaen mm. myös ylläpitokustannukset. Ta- loudellisten vaikutusten arviointia on kuvattu ohjeen luvussa 5.3.

Kokonaiskustannusten arviointia voidaan tehdä esimerkiksi seuraavasti:

- Kehittämiprojektin kohdalla kokonaiskustannusten arvioinnissa huomioidaan projektille kohdistettavat kustannukset, jotka voivat olla luonteeltaan välittömiä tai välillisiä. Kustannukset voivat muodostua yhden tai useamman organisaation kustannuksista. Kehittämiprojektin kustannuksiin voi sisältyä esimerkiksi asiantuntijapalveluiden ostoja, kehittämisen aikaisia järjestelmän ylläpitokustannuksia, omaa tai toisen viraston henkilötyötä ja projektille kohdennettavia yleiskustannuksia. Lisäksi huomioidaan käyttöönoton julkisen hallinnon toimijoille aiheuttamat kustannukset.
- Palveluhankintojen kohdalla kokonaiskustannusten arvioinnissa sovelletaan lähtökohtaisesti, mitä laissa julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) on säädetty hankinnan ennakoidun arvon laskemisesta ja palveluhankinnoista. Tämä tarkoittaa, että arvo lasketaan 48 kuukauden tai sitä lyhyemmän sopimuskauden mukaan. Hankintoja, joissa tämän tyyppistä kokonaiskustannusten arviota käytetään voivat olla esimerkiksi kapasiteettipalvelut. Lisäksi kokonaiskustannuksiin huomioidaan käyttöönoton muille julkisen hallinnon toimijoille aiheuttamat kustannukset.
- Muissa kuin palveluita koskevissa hankinnoissa sovelletaan kokonaiskustannusten arvioinnissa lähtökohtaisesti, mitä hankintalaissa (1397/2016) on säädetty hankinnan ennakoidun arvon laskemisesta. Lisäksi kokonaiskustannuksiin huomioidaan käyttöönoton muille julkisen hallinnon toimijoille aiheuttamat kustannukset.

Valtioneuvoston asetuksen (1301/2019) 2 §:ssä tarkoitettuja julkiselle hallinnolle tai valtiolle **yhteiseksi säädettyjä tieto- ja viestintätekniisiä palveluita tai tietovarantoja ovat esimerkiksi:**

- valtion yhteisten tieto- ja viestintätekniisten palvelujen järjestämisestä annetussa laissa (1226/2013) ja asetuksessa (132/2014) tarkoitettut yhteiset palvelut,
- julkisen hallinnon turvallisuusverkko toiminnasta annetussa laissa (10/2015) ja asetuksessa (1109/2015) tarkoitettut yhteiset palvelut
- hallinnon yhteisistä sähköisen asiointin tukipalveluista annetussa laissa (571/2016) tarkoitettut yhteiset palvelut,
- väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetussa laissa (661/2009) tarkoitettu väestötietojärjestelmä,
- yhdistyslaissa (503/1989) tarkoitettu yhdistysrekisteri,
- kaupparekisterilaissa (129/1979) tarkoitettu kaupparekisteri,

- säätölaissa (487/2015) tarkoitettu säätörekisteri,
- kiinteistötietojärjestelmästä ja siitä tuotettavasta tietopalvelusta annetussa laissa (453/2002) tarkoitettu kiinteistötietojärjestelmä ja
- yritys- ja yhteisötietolaissa (244/2001) tarkoitettu yritys- ja yhteisötietojärjestelmä.

Lisäksi yhteisiä tietojärjestelmiä ovat erikseen tiettyä tehtävää toteuttavat valtakunnalliseksi säädetyt tietojärjestelmät, esimerkiksi:

- tulotietojärjestelmästä annetussa laissa (53/2018) tarkoitettu tulotietojärjestelmä.

Tieto- ja viestintätekniikan palvelun tai tietovarannon katsotaan olevan toimialan yhteiseen käyttöön tarkoitettuja, jos ne ovat toimialan sisällä yhteisiä. Tieto- ja viestintätekniikan palvelun tai tietovarannon katsotaan olevan toimialojen yhteiseen käyttöön tarkoitettuja, jos niitä hyödynnetään useammalla toimialalla. Ministeriöiden toimialoista ja yhteisistä tehtävistä on säädetty valtioneuvostosta annetussa laissa (175/2003)⁹ ja valtioneuvoston ohjesäännössä (VNOS 262/2003)¹⁰. Lisäksi toimialan tai toimialojen yhteisiä palveluja olisivat ne, joissa käyttäjinä on valtionhallinnon lisäksi muun julkisen hallinnon organisaatioita.

Toimialojen tai toimialan yhteisiä tieto- ja viestintätekniisiä palveluja ovat esimerkiksi:

- sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007) tarkoitettut,
- valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetussa laissa (884/2017) tarkoitettut,
- yrityspalvelujen asiakastietojärjestelmästä annetussa laissa (293/2017) tarkoitettut sekä
- ruokahuollon tietovarannosta annetussa laissa (560/2021) tarkoitettut tietojärjestelmät ja tietovarannot.

Viraston tai laitoksen omaan käyttöön tarkoitettuja tieto- ja viestintätekniisiä palveluja tai tietovarantoja koskevien muutosten osalta on viraston tai laitoksen arvioitava, onko muutoksilla vaikutusta muiden viranomaisten tiedonsaantiin. Tällaisia tilanteita voi muodostua esimerkiksi, jos muutokset vaikuttavat muiden viranomaisten hyödyntämien tietojen saatavuuteen, tietosisältöihin tai tiedonsiirtotapaan. Vaikka viraston tai laitoksen omaan käyttöön tarkoitettujen palvelun tai tietovarannon kehittämisen kokonaiskustannus olisi yli 5 miljoonaa eu-

⁹ Laki valtioneuvostosta (175/2003): <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030175>

¹⁰ Valtioneuvoston ohjesääntö (262/2003): <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030262>

roa, mutta kehittämisellä ei ole vaikutuksia muiden viranomaisten tiedonsaantiin, ei lausuntopyyntöön toimittamista edellytetä valtioneuvoston asetuksen (1301/2019) 2 §:n 3 kohdan nojalla.

3.2. Näkökulmia lausuntokohteen laajuuden määrittämiseen

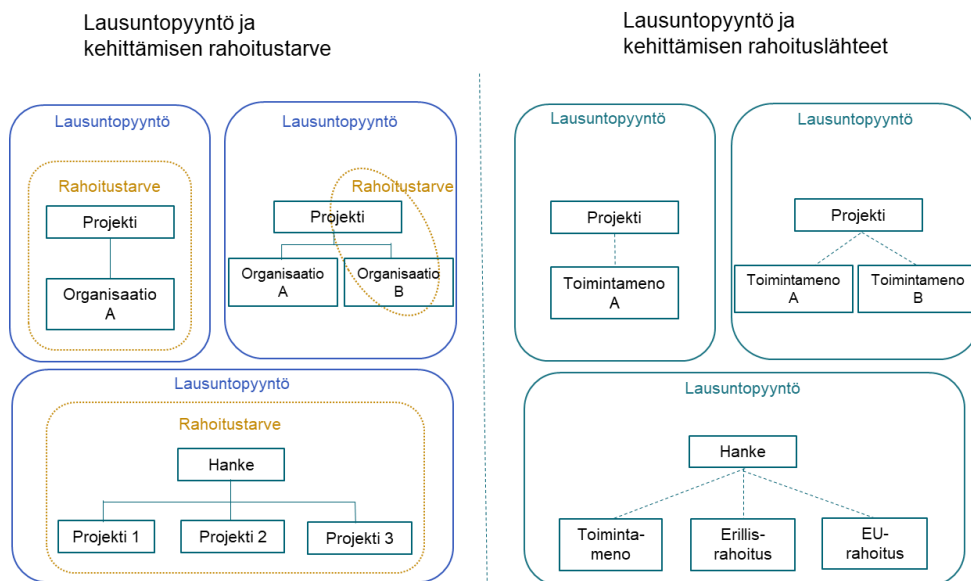
Lausuntokohteen laajuuden määrittäminen voi olla suoraviivaista, mutta laajojen kehittämiskokonaisuuksien ja poikkihallinnollisten kehittämishankkeiden kohdalla lausuntokohteen rajaaminen voi vaatia enemmän pohdintaa. Seuraavassa on kuvattu näkökulmia, joita voi hyödyntää lausuntokohteen tarkoituksenmukaista laajuutta arvioitaessa.

Lausuntopyyntötarpeen arvioinnissa ja lausuntopyyntöissä tulee huomioida suunnitellun kehittämisen laajuus, kuten esimerkiksi muutoksen liittyminen laajempaan tai useaa organisaatiota koskevaan kehittämisohjelmaan tai -hankkeeseen. Tällöin lausuntopyyntöä ei tule esittää vain yksittäisissä projekteissa toteutettavista muutoksista, vaan ohjelma- tai hankekokonaisuus huomioiden.

Luontevaa kokonaisuutta voi hahmottaa esimerkiksi sen avulla, mille kokonaisuudelle kehittämisohjelma tai -hanke asetetaan. Kehittämiskokonaisuudesta esitettävä lausuntopyyntö voi olla mielekäs ratkaisu, sillä sen osa-alueilla on tyypillisesti sisällöllisiä ja aikataulullisia riippuvuuksia ja tavoitteiden saavuttaminen edellyttää niiden kaikkien toteutusta.

Laajempaa kehittämiskokonaisuutta koskevan lausuntopyyntöön valmistelussa on huomioitava, että lausuntopyyntöaineisto voi muodostua koko hanketta tai ohjelmaa koskevasta osiosta (esim. vaikuttavuustavoitteiden kuvaaminen), mutta **muutosvaikutusten arviointia on tyypillisesti tarpeen esittää lausuntopyyntöissä esimerkiksi per aliprojekti ja per kehittämisen kohteena oleva tietojärjestelmä.** Mikäli lausuntopyyntöä ei ole mahdollista esittää kehittämiskokonaisuudesta, tulisi lausuntopyyntöä tuoda esille kuitenkin se laajempi kokonaisuus, johon lausuntokohde kuuluu.

Lausuntopyyntöön laajuuden määrittämisessä on huomioitava, että lausuntopyyntö **voi koskea laajempaa kokonaisuutta, kuin mitä kehittämiseen liittyvät rahoitusesitykset koskevat.** Tarkoitus ei siis ole, että lausuntopyyntö esitettäisiin vain siitä kehittämisen osasta, joka edellyttää lisärahoitusta. Lausuntopyyntöön laajuutta pohdittaessa on hyvä huomioida, että lausuntokohteena oleva kehittämiskokonaisuus voi koostua eri rahoituslähteistä rahoitusta saavista toteutuksista. Mikäli esimerkiksi lausuntokohteena oleva kehittäminen saa rahoitusta kahdesta eri lähteestä, tulee lausuntopyyntö kuitenkin esittää yhtenä kokonaisuutena, ei rahoituslähteittäin. Näitä näkökulmia on havainnollistettu kuviossa 4.

Kuvio 4. Lausuntopyyntön laajuus ja rahoitustarve sekä rahoituslähteet

Poikkihallinnollisissa yhteiskehittämistä sisältävissä kehittämiskokonaisuuksissa (esimerkiksi useammalla kuin yhdellä virastolla vastuullaan kokonaisuuteen kuuluva projekti) sekä muutosvaikutusten arviointi että lausuntopyyntön koostaminen tulee tehdä yhteistyössä eri vastuuviranomaisten kesken. Tällöin kukin virasto tai laitos voi hyödyntää yhdessä tuotettua aineistoa omassa toiminnassaan ja tiedonhallinnassa sekä tarvittaessa lausuntopyyntön laadinnassa.

4. Lausuntopyyntöjen ajankohdat

Lausunnot kiinnittyvät ajankohtiin, joissa valmistellaan tiedonhallinnan muutoksen toteutukseen liittyviä määrärahaesityksiä ja määrärahan käyttöä koskevia päätöksiä. **Tarkoituksena on, että lausuntopyyntöt esitettäisiin pääsääntöisesti toiminnan ja talouden suunnittelun yhteydessä.** Lausuntoa edellyttävät tiedonhallinnan muutokset ovat taloudellisilta ja toiminnallisilta vaikutuksiltaan merkittäviä, joten niiden tulisi olla valtaosin tunnistettavissa ja suunniteltavissa osana monivuotista toiminnan ja talouden suunnittelua. Lausunnotonmenettelyn nivominen osaksi toiminnan ja talouden suunnittelun vuosikelloa tukee ministeriöiden toimialansa ohjaustehtävää. Lausunnotonmenettely myös yhtenäistää toiminnallisesti ja taloudellisesti merkittävien kehittämishankkeiden suunnittelua ja tukee mahdollisten päällekkäisten ja rinnakkaisten kehittämishankkeiden tunnistamista.

Monivuotisen toiminnan ja talouden suunnittelun lisäksi toiminnan kehittämistarpeita voi muodostua muista lähteistä, kuten EU-tason säädösvalmistelun tai hallitusohjelman toimeenpanon kautta. Erilaiset kehittämisen lähtökohdat, kuten **arviot toteutuksen harkinnanvaraisuudesta tai pakollisuudesta, eivät**

poista velvoitetta noudattaa tiedonhallintalain mukaista lausuntomenettelyä. Lausuntopyynnön tarpeellisuuden arviointia tukee valtioneuvoston asetuksen (1301/2019) 2 §:ssä säädetyt lausuntoa edellyttävät tiedonhallinnan muutokset. **Lausuntopyyntövelvoite ei ole riippuvainen kehittämisen rahoituslähteestä.** Velvoite koskee siten esimerkiksi myös tulorahoituksella rahoitettavaa kehittämistä, jolloin lausuntopyyntö voidaan toimittaa esimerkiksi ennen määrärahan käyttöä koskevaa päätöstä. **Velvoite lausuntopyynnön toimittamiseen ei ole myöskään riippuvainen siitä, tarvitaanko muutoksen toteuttamiseen lisärahoitusta.** Lausuntopyynnön toimittamisen ajankohdista on säädetty siten, että niihin sisältyy joustomahdollisuutta. Tällä pyritään tukemaan erilaisten tiedonhallinnan muutosten käsittelyä.

Lausuntopyynnön ajankohdasta on säädetty valtioneuvoston asetuksen (1301/2019) 4 §:ssä seuraavasti:

”Valtion viraston tai laitoksen on pyydettävä valtiovarainministeriön lausunto:

- 1) kehyspäätöstä edeltävän vuoden lokakuun loppuun mennessä, kun valtion virasto tai laitos ehdottaa lausuntokohdetta valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 1 a §:n 1 momentissa tarkoitettuun ehdotukseen;*
- 2) varainhoitovuotta edeltävän vuoden helmikuun loppuun mennessä, kun lausuntokohde sisältyy viraston tai laitoksen valtion talousarviosta annetun asetuksen 1 a §:n 2 momentissa tarkoitettuun ehdotukseen, jos lausuntoa ei ole annettu 1 kohdan perusteella;*
- 3) neuvoteltuaan valtiovarainministeriön kanssa lausuntomenettelyssä sovellettavista määräajoista, kun virasto tai laitos ehdottaa lausuntokohdetta valtion talousarviosta annetun asetuksen 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuun esitykseen.*

Valtion viraston tai laitoksen on pyydettävä valtiovarainministeriön lausunto kaksi kuukautta ennen määrärahan käyttöä koskevaa päätöstä, jollei kyseessä ole 1 momentissa tarkoitettu tilanne.

Lisäksi valtion viraston tai laitoksen on pyydettävä valtiovarainministeriön lausunto silloin, kun valtiovarainministeriön antaman lausunnon jälkeen lausunnon kohde on olennaisesti muuttunut.

Jos valtion virastolla tai laitoksella on tarve poiketa 1 tai 2 momentissa säädetyistä määräajasta, lausunnonpyytäjän on neuvoteltava siitä valtiovarainministeriön kanssa. Valtiovarainministeriö saa neuvoteltuaan valtion viraston tai laitoksen kanssa antaa luvan poiketa määräajasta.”

Ohjeen seuraavissa luvuissa käsitellään asetuksessa määritettyjä ajankohtia tarkemmin ja havainnollistetaan niitä esimerkein. **Mikäli valtion viraston tai**

laitoksen on tarpeen poiketa säädetyistä lausuntopyyntöjen ajankohdista, on sen neuvoteltava asiasta valtiovarainministeriön kanssa.

4.1. Toiminnan ja talouden suunnittelun yhteydessä

Toiminnan ja talouden suunnittelun yhteydessä lausuntopyyntö toimitetaan valmisteltaessa kehys-, talousarvio- tai lisätalousarvioesityksiä (VNA 4 § 1 momentti). Mikäli lausuntopyyntö on toimitettu kehysvalmistelun yhteydessä, ei lausuntopyyntöä tarvitse toimittaa uudelleen talousarviovalmistelun yhteydessä. Poikkeuksen tähän muodostaa lausuntoaiheen olennainen muuttuminen. Vastaavasti, jos lausuntoaihe ei saa esitettyä rahoitusta ja se on tarpeen tuoda uudestaan kehys- tai talousarvioehdotukseen, ei lausuntopyyntöä tarvitse toimittaa uudelleen, ellei lausunnon kohde ole samalla olennaisesti muuttunut.

Lausunto pyydetään ennen kuin asianomainen ministeriö lähettää hallinnonalan kehys-, talousarvio- tai lisätalousarvioehdotuksen valtiovarainministeriölle, jotta lausunto voidaan huomioida lopullisissa määrärahaehdotuksissa ja niiden käsittelyssä. Kehysvalmistelun yhteydessä lausuntopyyntö tulee toimittaa viimeistään kehyspäätöstä edeltävän vuoden lokakuun loppuun mennessä. Talousarviovalmistelun yhteydessä lausuntopyyntö on puolestaan esitettävä varainhoitovuotta edeltävän vuoden helmikuun loppuun mennessä. Koska lisätalousarviovalmistelun ajankohtia ei tiedetä etukäteen, on lisätalousarviovalmistelun yhteydessä esitettävien lausuntopyyntöjen käsittelyaikatauluista sovittava aina erikseen valtiovarainministeriön kanssa.

Tiedonhallintalain lausunnotmenettelystä säädettäessä on otettu huomioon valtiovarainministeriön kehys- ja talousarvioesitysten laadintamääräykset ja -ohjeet. Tarkoitus on, että tiedonhallinnan muutoksen taloudellisten vaikutusten arviointi tukee kehys- ja talousarvioehdotusten laadintaa (ks. ohjeen luku 5.3.1).

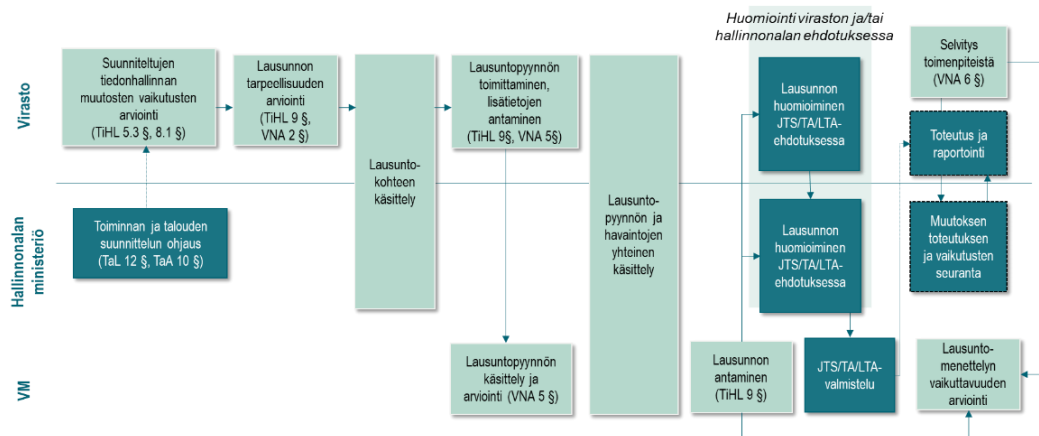
Esimerkki. Vuonna 2024 valmisteltaessa kehystä vuosille 2026–2029 tulee lausuntopyyntö toimittaa valtiovarainministeriölle vuoden 2024 lokakuun loppuun mennessä.

Esimerkki. Vuoden 2026 talousarviovalmistelun yhteydessä lausuntopyyntö tulee toimittaa valtiovarainministeriölle vuoden 2025 helmikuun loppuun mennessä.

Esimerkki. Virasto suunnittelee merkittävää tiedonhallinnan muutosta, joka on tarkoitus rahoittaa osin maksullisen toiminnan tuloilla ja osin talousarviossa jo olevalla määrärahalta. Virasto toimittaa lausuntopyyntö riippumatta muutoksen eri rahoituslähteistä eli koskien muutoksen koko laajuutta. Eri rahoituslähteet kuvataan lausuntopyyntönsä.

Lausuntopyyntötoimittamisen ajankohdalla virasto tai laitos voi vaikuttaa siihen, milloin lausunto on sen käytettävissä, koska valtiovarainministeriö antaa

lausunnot neljän (4) viikon kuluessa, ellei muuta aikataulua sovita. Viraston tai laitoksen tulee myös huomioida mahdollinen ministeriön ohjeistus lausuntopyyntöjen käsittelystä osana toiminnan ja talouden suunnittelua. Lausuntomenettelyprosessi osana toiminnan ja talouden suunnittelua on esitetty alla kuviossa 5.

Kuvio 5. Lausuntoprosessi osana toiminnan ja talouden suunnittelua

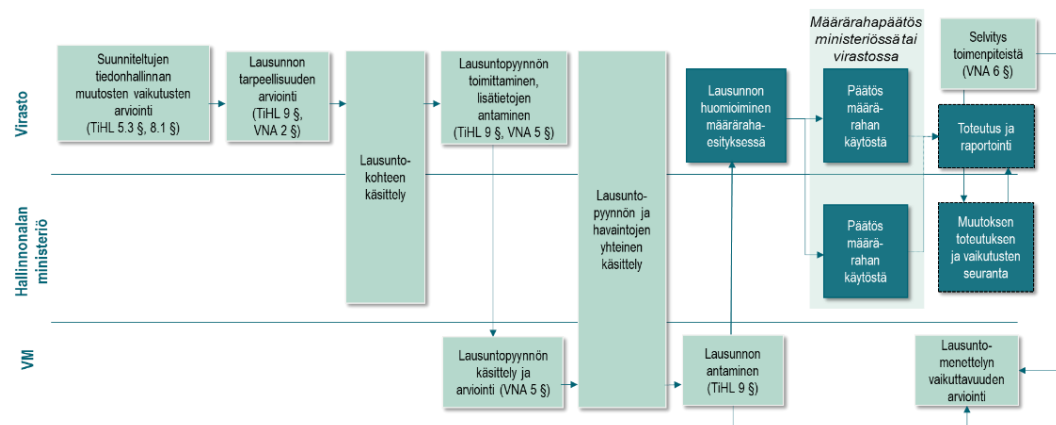
4.2. Ennen päätöstä määrärahan käytöstä

Jos lausuntopyyntöä ei ole esitetty toiminnan ja talouden suunnittelun yhteydessä, on viraston tai laitoksen esitettävä se kaksi kuukautta ennen määrärahan käyttöä koskevaa päätöstä. Tällaisia tilanteita voi muodostua esimerkiksi, jos muutoksen toteutukseen käytettävä määräraha sisältyy hyväksytyyn talousarvioon. Lausuntomenettelyprosessi määrärahan käyttöä koskevan päätöksen yhteydessä on kuvattu kuviossa 6.

Esimerkki. Ministeriön on tarkoitus päättää kehittämishankkeen rahoituksesta ja käyttö- ja kirjausoikeuden myöntämisestä virastolle. Ministeriö ja virasto sopivat, kumpi toimittaa lausuntopyynnön valtiovarainministeriölle.

Esimerkki. Määrärahan käyttöä koskeva päätös voi liittyä valtionavustuksiin. Tällöin valtionavustuksesta päättävän viraston tulisi arvioida, mikä muutoksen vaikutus on tiedonhallintaan esimerkiksi yhteisten palvelujen hyödyntämisen ja muiden viranomaisten tiedonsaannin näkökulmasta. Valtionavustuksesta päättävä virasto toimittaa lausuntopyynnön valtiovarainministeriölle.

Esimerkki. Virasto aikoo hyödyntää uuden tiedonhallinnan muutoksen toteuttamisessa siirtynyttä toimintameno määrärahaa. Ennen päätöstä määrärahan käytöstä virasto toimittaa lausuntopyynnön.

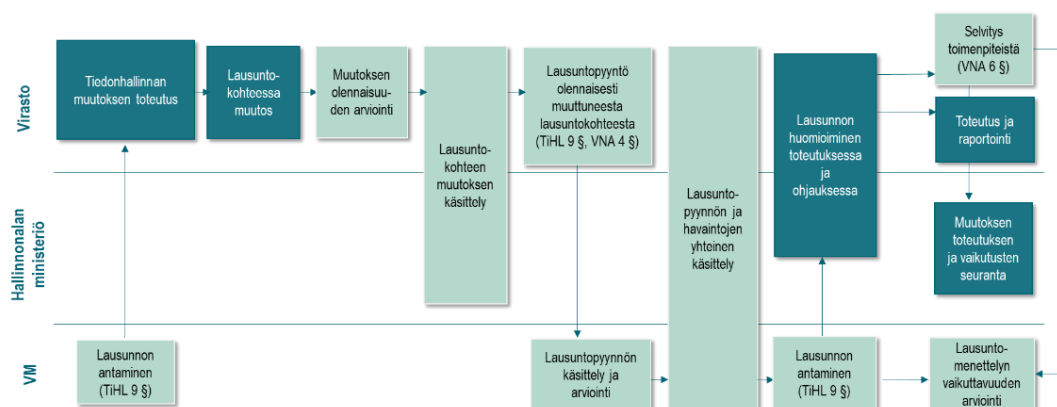

Kuvio 6. Lausuntoprosessi määrärahan käyttöä koskevan päätöksen yhteydessä

4.3. Lausuntokohteen muuttuessa olennaisesti

Valtion viraston tai laitoksen on esitettävä lausuntopyyntö uudelleen, mikäli lausunnon kohde muuttuu olennaisesti. Viraston tai laitoksen on arvioitava, milloin kyseessä on olennainen muutos. Olennaisuutta arvioitaessa tulee huomioida myös muille kuin lausunnonpyytäjälle kohdistuvat muutokset ja niistä kumuloituvat vaikutukset, kuten kustannus- ja aikataulumuutokset sekä mahdolliset tavoitteiden saavuttamiseen liittyvät muutokset. Olennaisena muutoksena voidaan pitää kehittämisen laajuuden merkittäviä muutoksia tai tilannetta, jossa muutoksen toteutus edellyttää lisämäärärahaesitystä tai tilannetta, jossa aikataulun viivästyminen vaikuttaa merkittävästi muiden viranomaisten toimintaan tai tavoiteltujen hyötyjen viivästyymiseen. Olennainen muutos voi muodostua myös sitä kautta, että kehittämisestä toteutettu muutosvaikutusten arviointi päivittyy merkittäväällä tavalla.

Olennaisesta lausuntokohteen muuttumisesta johtuva velvoite lausuntopyyntöön koskee niitä lausuntokohteita, joista on annettu aiemmin tiedonhallintalain mukainen lausunto. Velvoite ei siis koske tietohallintolain nojalla, ennen vuotta 2020 annettuja lausuntoja. Olennaisesti muuttuneen lausuntokohteen osalta lausuntoprosessia on kuvattu alla kuviossa 7.

Kuvio 7. Lausuntoprosessi, kun lausuntokohde on olennaisesti muuttunut.

Virasto tai laitos voi olennaisesti muuttuneen lausuntokohteen osalta hyödyntää aiempaa muutosvaikutusten arviointia ja lausuntopyyntöaineistoa valmistellessaan uutta lausuntopyyntöä. Keskeistä on kuvata, miten lausuntokohde on muuttunut ja miltä osin vaikutusten arviointi ja sen perustelut ovat muuttuneet aiemmin esitetystä. **Olennaisesti muuttuneen lausuntokohteen osalta suositellaan, että virasto tai laitos on valtiovarainministeriöön yhteydessä ennen uuden lausuntopyynnön toimittamista.** Tällöin on mahdollista yhdessä arvioida, miten uusi lausuntopyyntö on mielekästä esittää. Joissakin tapauksissa voi olla esimerkiksi mielekästä, että lausuntopyyntöön kuvataan vain muuttuneet ja päivittyneet tiedot suhteessa aiemmassa lausuntopyynnössä esitettyyn arviointiin ja sen perusteluihin.

4.4. Tuottavuusrahaehdotus tai raha-asiainvaliokunnan käsittely

Tuottavuusrahaehdotus

Suunnitellussa valtiovarainministeriön lausuntoa edellyttävässä tiedonhallinnan muutoksessa voi olla kyse kehittämishankkeesta, jolle ehdotetaan rahoitusta hallinnonalojen keskeisiä tietojärjestelmä- ja tietohallintohankkeita sekä muita tuottavuushankkeita varten varatulta momentilta (28.70.20, Tuottavuuden edistäminen). Näissä tapauksissa valtiovarainministeriön tiedonhallintalain 9 §:n nojalla antama lausunto on oltava annettu ennen rahoituspäätöstä. Asian valmistelussa on huomioitava Julkisen talouden suunnitelma 2025–2028¹¹; seuraavassa ote luvun 5.3.2 Hallinto ja tietojärjestelmähankkeet kohdasta Tietojärjestelmähankkeet:

¹¹ Valtion talouden kehukset: <https://vm.fi/valtion-talouden-kehukset>

”... Lisäksi niissä hankkeissa, joissa edellytetään julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) ja valtioneuvoston asetuksen (1301/2019) edellyttämää valtiovarainministeriön lausuntoa, lausunnossa ei saa olla hankkeen etenemistä estäviä tai etenemistä merkittävästi hidastavia kannanottoja...”

Raha-asiainvaliokunnan käsittely

Suunnitellussa valtiovarainministeriön lausuntoa edellyttävässä tiedonhallinnan muutoksessa voi olla kyse asiasta, joka tulee käsitellä raha-asiainvaliokunnassa (valtioneuvoston määräys asioiden käsittelystä valtioneuvoston raha-asiainvaliokunnassa¹²). Näissä tapauksissa valtiovarainministeriön tiedonhallintalain 9 §:n nojalla antama lausunto on oltava annettu ennen asian käsittelyä raha-asiainvaliokunnassa.

5. Lausuntopyynnön tietosisältö ja sen esittäminen

Tässä ohjeen luvussa kuvataan lausuntopyynnöltä edellytettävää tietosisältöä ja annetaan ohjeita tietosisällön muodostamiseen ja sen riittävyyden varmistamiseen sekä tuodaan esille vaihtoehtoisia tapoja tietosisällön esittämiseksi lausuntopyynnössä.

Lausuntopyynnön **tietosisällöstä merkittävä osa muodostuu** viraston tai laitoksen toteuttaman tiedonhallinnan **muutosvaikutusten arvioinnin ja taloudellisten vaikutusten arvioinnin kautta. Arvioinnin lopputulosten lisäksi lausuntomenettelyssä tarvitaan tietoja arvioinnissa käytetyistä perusteista.** Lausuntoprosessissa tarvitaan **lisäksi tietoja mm. uudistuksen toteutussuunnitelmasta sekä muutos-/kehittämiskohteen taustatietoja.** Lausuntopyynnöltä edellytettävät tiedot määrittyvät valtiovarainministeriön lausunnon sisällön perusteella. Valtiovarainministeriö antaa lausunnon tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämisestä, yhteentoimivuudesta ja tietoturvallisuudesta sekä niihin liittyvistä taloudellisista vaikutuksista.

Virastojen ja laitosten on huomioitava, että Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan suositus tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista on tarkoitettu kaikille julkisen hallinnon tiedonhallintayksiköille tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin arviointivelvoitteen toteuttamisen tueksi, eikä se (ml. suosituksen liitteet) kata kaikkia tiedonhallintalain lausuntomenettelyssä tarpeellisia tietoja. Tämän vuoksi suosituksen liitteitä käytettäessä on niiden tietosisältöä täydennettävä ennen lausuntopyynnön toimittamista.

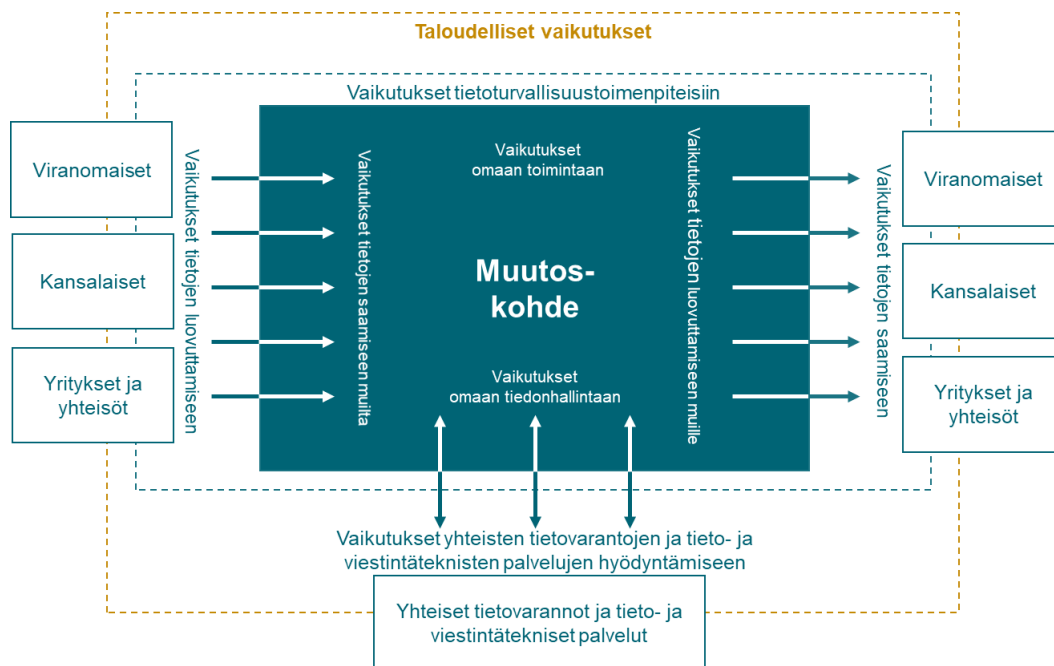
¹² Laadinta- ja soveltamismääräykset: <https://vm.fi/laadinta-ja-soveltamismaaraykset>

Lausuntopyynnön tietosisältö muodostuu sääntelyn mukaisesti seuraavasti:

- tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista (TiHL 5.3 §),
- taloudellisten vaikutusten arvioinnista (TiHL 8.1 §) mukaan lukien kustannus-hyötyanalyysilaskelmasta ja
- alustavasta suunnitelmasta muutoksen toteuttamisesta (VNA 1301/2019, 3 §).

Lausuntopyyntöaineisto tulee laatia siten, että sen perusteella voidaan arvioida tiedonhallintalain 5.3 §:ssä ja 8.1 §:ssä tarkoitettut kohdat. Lausuntopyyntöaineistossa **kuvataan suunniteltua muutosta** (nykytila – suunnitellut kehitystoimenpiteet – tavoitetilä) ja **sen arvioituja vaikutuksia** pohjautuen viraston tekemään muutosvaikutusten arviointiin. **Virasto tai laitos toimittaa lausuntopyynnössä oman arvionsa muutoksen vaikutuksista ja perustelut, joita on käytetty arviointia tehtäessä.** Perustelut ovat tärkeitä, sillä ne kuvaavat miten esitettyyn arviointiin on päädytty. Lisäksi lausuntopyynnössä esitetään alustava suunnitelma, miten arvioinnin kohteena oleva muutos toteutetaan. **Toteutus-suunnitelman tulee sisältää** tietoja suunnitellun muutoksen **aikataulusta**, muutoksen **toteutukseen sisältyvistä keskeisistä toimenpiteistä** ja niihin liittyvistä **riippuvuuksista** sekä tiedot muutoksen vaatimista **resursseista** ja resursseihin kohdistuvista muutostarpeista.

Vaikutusten arviointi tulee ulottaa oman tiedonhallinnan lisäksi myös muutoksesta muille toimijoille aiheutuvien vaikutusten arviointiin. Tätä kokonaisuutta on kuvattu alempana kuviossa 8. Arvioinnissa tulisi esittää, aiheuttaako muutos vaikutuksia lausunnonpyytäjän omassa toiminnassa tarvitsemien tietojen saamiseen tai tietojen luovuttamiseen muille viranomaisille tai toimijoille. Lisäksi arvioinnissa tulisi kertoa, jos muutoksella on vaikutuksia yhteisten palveluiden, kuten yhteisten tieto- ja viestintätekniisten palvelujen, hyödyntämiseen tai jos muutos edellyttää niiden kehittymistä tiettyyn suuntaan. Tietoturvallisuusvaatimusten ja -toimenpiteiden arvioinnissa keskeistä on tunnistaa, aiheuttaako muutos tarpeita korottaa tiedonhallintalain 4. luvussa säädettyjä vähimmäisvaatimuksia sekä esittää lainsäädäntöön tai riskiarviointiin nojautuvat perusteet muutoksille. Taloudellisten vaikutusten arviointia tulee tehdä edellä kuvatulla laajuudella eli huomioiden lausunnonpyytäjään kohdistuvat vaikutukset, mutta huomioiden myös vaikutukset muille toimijoille. Taloudellisten vaikutusten arvioinnin tulisi olla linjassa muun arvioinnin kanssa eli siinä tulisi huomioida esimerkiksi yhteentoimivuuden kehittämisen aiheuttamat resurssivaateet.

Kuvio 8. Tiedonhallintalain lausuntomenettelyn arviointikohteet yleisellä tasolla

Mikäli lausuntokohteena olevassa kehittämisessä on kyse yhteisen tietovarannon kehittämisestä tai kehittämisellä tavoitellaan yhteisten tietovarantojen tietojen hyödyntämisen kehittämistä, saa vaikutusten arviointiin tukea valtiovarainministeriön julkaisemasta julkisen hallinnon tiedonhallintakartasta¹³, jossa on kuvattu tietoja erikseen säädetyistä yhteisistä tietovarannoista, niiden tietosisällöistä ja niihin liittyvistä tietojen luovutuksista. Tiedonhallintakartan hyödyntämistä lausuntomenettelyssä on kuvattu esimerkein ohjeen liitteessä 1.

5.1. Vaihtoehtoisia menettelyjä tietosisällön esittämiseksi

Lausuntopyynnön muodosta ei ole säädetty, joten lausuntopyynnön voi esittää erilaisia asiakirjoja hyödyntäen. Lausuntopyyntö muodostuu tyypillisesti lausuntopyynnöstä ja sen erillisistä liitteistä, joissa esitetään yksityiskohtaiset tiedot lausuntokohteesta. **Virasto tai laitos voi koostaa lausuntopyynnön hyödyntämällä ja yhdistelemällä:**

- **viraston omia asiakirjapohjia** (esim. esiselvitys, hankesuunnitelma, muutovaikutusten arvioinnin asiakirjapohjat, investointilaskelmat) ja Hankesalkkupalveluun toteutetun ICT-hankeraportoinnin tietoja (ks. tarkemmin ohjeen luku 6 Lausuntopyynnön toimittaminen). Viraston on varmistettava tämän ohjeen avulla, että käytettävät asiakirjapohjat sisältävät riittävät tiedot lausuntopyynnön esittämiseen.

¹³ Julkisen hallinnon tiedonhallintakartta: <https://vm.fi/julkisen-hallinnon-tiedonhallintakartta>

- **lausuntomenettelyä varten laadittuja mallipohjia** (ohjeen liitteet 2 ja 3), jolloin osan lausuntopyynnön tiedoista voi esittää myös muilla liitteillä (esim. esiselvitys, projektisuunnitelma).
- **julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan muutosvaikutusten arviointi -suosituksen liitteitä** 1 ja 2, jolloin viraston on täydennettävä tämän ohjeen avulla suosituksen liitteiden tietosisältöjä muilla lausuntopyynnön edellyttämällä tietosisällöillä (esim. tavoitteet, toteutussuunnitelma ja taloudellisten vaikutusten arviointi).

Lausuntomenettelyä ja siinä käsiteltäviä tietosisältöjä ei tulisi nähdä irrallisena muusta toiminnallisesti ja taloudellisesti merkittävän kehittämisen valmistelusta. Lausuntomenettelyssä hyödynnetään kehittämistehtävän suunnitteluaineistoa, jota muutoinkin tuotetaan kehittämisen toteuttamista ja johtamista varten. Tämän johdosta lausuntopyynnön toimittamisessa **voi hyödyntää viraston kehittämisen hallintamallin mukaisia asiakirjoja ja kuvauksia**, esim. esiselvitystä tai hanke-/projektisuunnitelmia, esitettäessä muutosvaikutusten arviointia ja sen perusteluja. Esimerkiksi hyödynnettäessä esiselvitystä voidaan muutosvaikutusten arviointi ja sen perustelut esittää esiselvitysraportissa otsikoituina omina lukuina. Lausuntopyynnön toimittamisessa voi myös hyödyntää Hankesalkkupalveluun raportoituja hanketietoja huomioiden, että lausuntokohteen laajuus ja Hankesalkkupalveluun raportoidun hankkeen tai hankekokonaisuuden laajuus vastaavat toisiaan. Hankesalkkupalvelua hyödynnettäessä palvelusta otetaan pdf-tuloste, joka liitetään lausuntopyynnön liitteeksi (ks. tarkemmin ohjeen luku 6).

Vaihtoehtoisesti virasto tai laitos **voi hyödyntää** muutoksen ja sen vaikutusten arvioinnin kuvaamisessa **lausuntomenettelyä varten laadittuja mallipohjia**. Ohjeen mukaisille mallipohjille voi kuvata tehdyn muutosvaikutusarvioinnin tuloksia perusteluineen. Mallipohjien on tarkoitus palvella erilaisia lausuntokohteita, mutta lausuntokohteiden ja kehittämisen sisällöt voivat vaikuttaa mallipohjien soveltuvuuteen. Esimerkiksi yhteentoimivuutta ja tiedonvaihtoa koskevat kysymykset korostuvat osassa lausuntokohteita ja osassa niiden merkitys on vähäisempi. Mallipohjia hyödynnettäessä on myös mahdollista soveltuvin osin viitata esim. projektisuunnitelmaan ja liittää suunnitelma lausuntopyynnön liitteeksi. Ohjeen mallipohjien hyödyntämisessä on huomioitava, että ne on laadittu lausuntomenettelyn tietotarpeista käsin ja ne eivät siten ole muutosvaikutusten arvioinnin ohjeita. Esimerkiksi tietoturvallisuuden osalta mallipohjiin ei ole listattu kaikkia tiedonhallintalain 4 luvun vaatimuksia.

Virasto voi hyödyntää myös Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan **tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi -suosituksen liitteitä** lausuntopyynnön toimittamisessa. Tällöin viraston **on täydennettävä aineistoon** tässä ohjeessa kuvatut kehittämiskohteen taustatiedot, perustiedot, toteutussuunnitelmaa koskevat tiedot, vaikutukset yhteisten tietojärjestelmien hyödyntämiseen

sekä taloudellisten vaikutusten arviointi sekä varmistettava, että arviointi kattaa myös muihin toimijoihin, kuin lausunnonpyytäjään, kohdistuvien vaikutusten arvioinnin. Lisäksi viraston on varmistettava, että arvioinnin perustelut tulevat kuvatuksi lausuntopyynnössä. Täydennystarpeita on mahdollista arvioida vertaamalla tämän ohjeen luvun 5 ja ohjeen liitteen 2 sisältöä suhteessa lautakunnan suositusten liitteiden sisältöön (ks. myös taulukko 1). Täydennyksiä on mahdollista sisällyttää esimerkiksi osaksi lautakunnan suosituksen liitteen 1 perustelumuistiota. Jos virasto tai laitos hyödyntää lautakunnan suosituksen liitteitä lausuntopyynnön toimittamisessa, on viraston arvioitava, onko lausuntopyyntöön sisällytettävä liitteen 1 perustelumuistion lisäksi muutosvaikutusten arviointitaulukko (suosituksen liite 2). Mikäli perustelumuistiossa muutos ja sen vaikutukset esitetään ylätasoisesti ja tiivistäen, suositellaan arviointitaulukon liittämistä lausuntopyyntöön.

Ohjeen seuraavissa luvuissa 5.2 ja 5.3 kuvataan yksityiskohtaisemmin lausuntopyynnöltä edellytettäviä tietosisältöjä sekä menettelyä varten laadittuja mallipohjia (liitteet 2 ja 3) ja niiden sisältöjä. Laaditut mallipohjat sisältävät myös täyttöohjeita ja apukysymyksiä, jotka tarkentavat tätä ohjetta. **Vaikka virasto tai laitos ei hyödyntäisi lausuntopyynnön toimittamisessa menettelyä varten laadittuja mallipohjia, ohjeen seuraavat luvut sekä mallipohjat auttavat tunnistamaan lausuntopyyntöön vaadittavan riittävän tietosisällön ja kuvaustason.** Lausuntomenettelyä varten laaditut mallipohjat ovat: Liite 2: Tiedonhallinnan muutos, vaikutukset ja alustava toteutussuunnitelma (Word) ja Liite 3: Kustannus-hyötyanalyysipohja (Excel).

5.2. Tiedonhallinnan muutoksesta ja vaikutuksista esitettävät tiedot

Viraston tai laitoksen tulee lausuntopyynnössään esittää vaikutusten arviointia ja sen perusteluja koskevat tiedot siten, että **vaikutukset tulevat riittävällä tavalla yksilöidyksi ja kohdennetuksi**. Tietoja ei tule esittää liian yleisellä tasolla. Esimerkiksi muutoksen vaikuttaessa muiden viranomaisten tiedonsaantiin, tulee yksilöidä **mihin viranomaisiin vaikutus kohdistuu ja miten**. Mikäli lausuntokohde koostuu useaan tietovarantoon tai tietojärjestelmään tehtävistä muutoksista, on muutosvaikutusten arviointi esitettävä siten, että on erotettavissa, **mitä kehityskohdetta arviointi ja perustelut kulloinkin koskevat**.

Lausuntopyynnössä on **tärkeää tuoda esille, mikäli vaikutuksia ei ole arvioitu olevan** esimerkiksi yhteisten palvelujen hyödyntämiseen tai tietoturvasuustoimenpiteisiin. Tällöin arvioinnista **tulee esittää perustelut** sen sijaan, että esitettäisiin ainoastaan arvioinnin lopputuloksena "ei vaikutuksia". Perustelut kuvaavat, **miten ja miksi kyseiseen arviointitulokseen on päädytty**. Lausuntopyynnössä on hyvä tuoda esille myös ne seikat, joihin liittyy avoimia asioita tai joiden osalta vaikutusten arviointia on tarkoitus tarkentaa (milloin, miten) myöhemmässä vaiheessa.

Seuraavissa ohjeen alaluvuissa kuvataan lausuntopyyntöä edellytettävää tietosisältöä ohjeen liitteenä 2 julkaistun Tiedonhallinnan muutos, vaikutukset ja alustava toteutussuunnitelma -mallipohjan rakenteen mukaisessa järjestyksessä. Myöhemmin luvussa 5.3. ohjeistetaan taloudellisten vaikutusten arviointia ja siitä lausuntopyyntöä esitettäviä tietoja. Ohjeen liitteenä 2 julkaistun Tiedonhallinnan muutos, vaikutukset ja alustava toteutussuunnitelma -mallipohjan rakenne on esitetty alla taulukossa 1. Taulukossa on myös tiivistetysti esitetty, minkä tietojen ja arvioinnin perustelujen täydentämiseen viraston tai laitoksen on kiinnitettävä huomioita hyödyntäessään tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi –suosituksen liitteitä lausuntopyyntöä toimittamisessa.

Mallipohjan osio (ohjeen liite 2)	Mallipohjan osion alakohta	Hyödynnettäessä tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi -suosituksen liitteitä, on tietosisällön kattavuuden varmistamisessa huomioitava
TAUSTATIEDOT		<ul style="list-style-type: none"> - Lausuntopyyntöä peruste ja ajankohta
1 PERUSTIEDOT		<ul style="list-style-type: none"> - Kehittämiskohteen nimi ja kehittämisen kohteiden yksilöinti - Kehittämisestä vastaava viranomainen, osallistujat ja asiakkaat - Kehittämisen lähtökohdat, taustat ja päätökset - Investointityyppi (nykyisen kehitys, korvaus- tai uusinvestointi)
2 MUUTOKSEN KUVAUS JA TAVOITTEET		<ul style="list-style-type: none"> - Toiminnan kehittämisen kuvaus ja muutoskohteiden yksilöinti - Tavoitteet - Tavoiteltavien hyötyjen seuranta-menettelyt
3 TOTEUTUS		<ul style="list-style-type: none"> - Toteutuksen vaiheet, aikataulut, toteuttajat ja lopputuotokset - Kehittämisen riippuvuudet ja riskit - Ohjausmenettelyt - Toteutuksen vaatimat resurssien esittäminen osana taloudellisten vaikutusten arviointia
4 VAIKUTUKSET TIEDONHALLINTAAN		
	4.1 Vaikutukset tehtäviin, vastuisiin, prosesseihin ja/tai palveluihin	<ul style="list-style-type: none"> - Vaikutukset tehtäviin, vastuisiin ja prosesseihin (lausunnonpyytäjä, muut viranomaiset) - Vaikutukset asiakkaan käyttämään palveluun
	4.2 Vaikutukset tietovarantojen ja yhteisten tietojärjestelmien hyödyntämiseen	<ul style="list-style-type: none"> - Vaikutukset yhteisten tietovarantojen hyödyntämiseen (lausunnonpyytäjä, muut viranomaiset) - Vaikutukset tietojen saantioikeuksiin ja/tai luovutusvelvoitteisiin - Vaikutukset yhteisten tietojärjestelmien hyödyntämiseen
	4.3. Vaikutukset tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteentoimivuuteen	<ul style="list-style-type: none"> - Vaikutukset viranomaisten väliseen tiedonvaihtoon (nykytila – muutos – tavoittila)

Mallipohjan osio (ohjeen liite 2)	Mallipohjan osion alakohta	Hyödynnettäessä tiedonhallinnan muutosvaikutusten arviointi -suosituksen liitteitä, on tietosisällön kattavuuden varmistamisessa huomioitava
		- Vaikutukset viranomaisten ja hallinnon asiakkaiden väliseen tiedonvaihtoon (nykytila – muutos – tavoitetila)
	4.4. Vaikutukset tietoturvallisuuteen	- Tietoturvallisuusvaatimuksiin ja –toimenpiteisiin kohdistuvien muutosten perusteet - Varautumisvaatimuksiin ja –toimenpiteisiin kohdistuvien muutosten perusteet - Vaikutukset muihin viranomaisiin
5 TALOUDELLISET VAIKUTUKSET		- Taloudellisten vaikutusten arviointi - Kustannus-hyötyanalyysilaskelma

Taulukko 1. Tiedonhallinnan muutos, vaikutukset ja alustava toteutussuunnitelma -mallipohjan osiot

Ohjeen liitteenä julkaistua mallipohjaa käytettäessä on mahdollista viitata lausuntopyynnön muuhun liiteaineistoon. Mikäli esimerkiksi kehittämisen toteutusta kuvaavat tiedot on esitetty hankesuunnitelmassa, voi mallipohjalle kirjata yksilöidyn viittauksen ko. asiakirjaan, esimerkiksi lukuun tai sivunumeroon. Tällöin mallipohjalle ei ko. sisältöjä tarvitse täydentää.

5.2.1. Tausta- ja perustiedot

Lausuntopyynnön kohteena olevasta tiedonhallinnan muutoksesta on esitettävä tausta- ja perustiedot, jotka kuvaavat lausuntopyynnön perustetta, ajankohtaa ja kehittämiskohteen perustietoja, joiden avulla mm. yksilöidään kehittämiskohde tai -kohteet ja niiden kiinnittyminen viranomaisen tehtäviin. Mikäli virasto tai laitos käyttää lausuntopyynnön toimittamisessa muuta asiakirjaa, kuin tämän ohjeen liitteen 2 mallipohjaa, on sen varmistettava mallipohjan mukaisten tausta- ja perustietojen sisältyminen lausuntopyyntöaineistoon.

Ohjeen liitteen 2 mallipohjan osiossa **Taustatiedot** yksilöidään lausunnonpyytäjää ja peruste lausunnon pyytämiseksi. Yhteystiedot tulee ilmoittaa mahdollisia lisätietopyyntöjä ja tapaamisjärjestelyjä varten. Mikäli lausuntokohteessa on kyse yhteiskehittämisestä ja kehittämisvastuut jakautuvat eri virastoille esim. projekteittain, ilmoitetaan myös muiden vastuullisten virastojen yhteystiedot. Vaikka lausuntoasiaa on mahdollista käsitellä prosessin aikana eri toimijoiden kesken, on huomioitava, että menettely ei ole tarkoitettu näkemysten yhteensovittamiseen, vaan se tulisi tehdä ennen lausuntopyynnön toimittamista osana toimijoiden yhteistä muutosvaikutusten arviointia.

Liitteen 2 osiossa **1 Perustiedot** yksilöidään lausuntokohde ja nimetään se viranomaisen tehtävä sekä prosessi ja/tai palvelu, jonka kehittämisestä on kyse.

Jos lausuntokohde on raportoitu Hankesalkkupalveluun jollakin toisella nimellä, tulee se ilmoittaa lausuntopyynnössä. Mikäli kehittäminen kohdistuu olemassa olevaan tai uuteen yhteiseen tietovarantoon, tuodaan asia esille osana kohteen perustietoja. Lisäksi perustiedoissa nimetään kehittämisestä vastaavat viranomaiset, osallistujat sekä mahdolliset hallinnon asiakkaat, joita kehittäminen koskee. Perustiedoissa kuvataan tiiviisti myös kehittämisen lähtökohdat, taustat ja päätökset sekä arvioidut kehittämisen kokonaiskustannukset. Kehittämisen lähtökohtina voidaan kuvata esimerkiksi kytkeytyminen hallitusohjelman toimeenpanoon ja liitynnät säädösmuutoshankkeisiin. Mikäli kehittämiskohteessa on kyse investoinnista, kuvataan lisäksi investoinnin luonne (korvausinvestointi, uusinvestointi, nykyisen toiminnan kehittäminen tai edellisten yhdistelmä).

Kehittämisestä kuvattavat perustiedot ovat tietoja, joiden osalta lausuntopyynnössä voi hyödyntää Hankesalkkupalveluun raportoituja hanketietoja esim. Perustiedot ja Kuvaukset -sivuilla (palvelusta otettava pdf-raportti lausuntopyynnön liitteeksi).

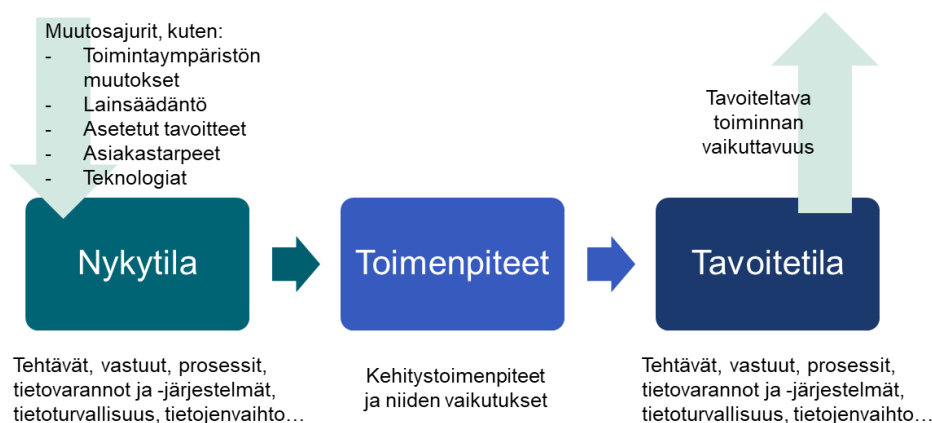
5.2.2. Muutoksen kuvaus ja tavoitteet

Tavoitellun toiminnan ja tiedonhallinnan muutoksen kuvaaminen lausuntopyynnössä on keskeistä, sillä lausuntomenettelyssä kiinnostuksen kohteena on nimenomaisesti suunniteltu muutos ja sen arvioidut vaikutukset (ks. kuvio 9). Mikäli virasto tai laitos käyttää lausuntopyynnön toimittamisessa muita asiakirjoja, kuin tämän ohjeen liitteen 2 mallipohjaa, on sen varmistettava mallipohjan mukaisten muutoksen kuvausta ja muutoksen tavoitteita koskevien tietojen sisältyminen lausuntopyyntöaineeseen.

Ohjeen liitteenä 2 olevan mallipohjan osiossa **2 Muutoksen kuvaus ja tavoitteet** yksilöidään, millaisesta muutoksesta kehittämiskohteessa on kyse. **Muutoksen määrittämisessä on tunnistettava toiminnan nykytila ja kehittämisellä tavoiteltava tavoitetila sekä ne keskeiset toimenpiteet, joilla muutosta toteutetaan.** Samalla yksilöidään, mihin tietoaineistoihin, tietovarantoihin ja/tai tietojärjestelmiin muutos kohdentuu.

Lisäksi tulee yksilöidä, mitkä ovat kehittämisen tavoitteet ja onko kehittämisessä kyse hallitusohjelman, kehyspäätöksen, talousarvion tai ministeriön toimialalleen asettamien tavoitteiden toimeenpanosta. Myös kehittämisen mahdollinen kiinnittyminen viraston tai laitoksen strategian toimeenpanoon on hyvä tuoda esille. Tavoitteiden osalta on keskeistä myös määrittää, miten tavoitteiden (laadulliset, taloudelliset) toteutumista on tarkoitus seurata ja arvioida kehittämisen aikana ja kehittämisen päätyttyä. Esimerkiksi mitä mittareita on mahdollista käyttää ja mitkä ovat kyseisten mittareiden nykytilan arvot (esim. käsittelyajat, sähköisen asioinnin aste, asiakastyytyväisyys, kustannukset).

Kuvaus- ja tavoitetietojen toimittamisessa voi hyödyntää Hankesalkkupalveluun raportoituja hanketietoja (palvelusta otettava pdf-raportti lausuntopyyntöön liitteenä). Muutoksen vaikutukset tiedonhallintaan yksilöidään ohjeen liitteen 2 mallipohjan osiossa 4 (alakohdat 4.1–4.4).

Kuvio 9. Muutos voidaan hahmottaa nykytilan ja tavoitetilan välisenä erona

Muutosta ja sen vaikutuksia arvioitaessa yhtenä nykytilan informaatiopohjana toimii viraston tiedonhallintamalli. Tiedonhallintamallia voi soveltuvin osin hyödyntää muutoksen kuvaamisessa, mutta tarkoitus ei esimerkiksi ole liittää tiedonhallintamallia lausuntopyyntöön liitteeksi. Jos lausuntopyyntöön liitetään konseptitason kuvauksia tai esimerkiksi arkkitehtuurikuvauksia kuvaamaan muutosta, tulee niiden yhteydessä tuoda esille esittävätkö kuvaukset nykytilaa, tavoitetilaa vai molempia sekä sen lisäksi riittävällä tavalla kuvata ja yksilöidä, mistä muutoksessa on kyse. Pelkkä tavoitetilan arkkitehtuurikuvaus ei ole riittävä kuvaamaan suunniteltua muutosta ja sen vaikutuksia.

5.2.3. Toteutus

Ohjeen liitteen 2 mallipohjan osiossa **3 Toteutus** kuvataan suunnitellun kehittämisen alustavaa toteutussuunnitelmaa ja siihen liittyviä tietoja. Tarkoituksena on kuvata, miten suunniteltu muutos on tarkoitus toteuttaa. Tiedot ovat tyypillisiä hanke- ja projektisuunnittelussa tarkasteltavia sisältöjä, kuten kehittämisen vaiheistus aikatauluineen ja vaiheiden tuotokset, kehittämisen riippuvuudet ja riskit sekä kehittämisen ohjausmenettelyt. Sen vuoksi tiedot voi olla luonteva esittää myös lausuntopyyntöön liitettävän projekti- tai hankesuunnitelman avulla, jolloin lomakkeella voi viitata ko. liitteisiin.

Toteutusta koskevien tietojen toimittamisessa voi hyödyntää myös Hankesalkkupalveluun raportoituja hanketietoja, jos tehdystä raportoinnista ilmenee kehittämisen vaiheistus. Hankesalkkupalvelun Riskit-sivua on mahdollista hyödyntää

kehittämisen riskiarvioinnin esittämisessä (palvelusta otettava pdf-raportti lausuntopyynnön liitteenä).

5.2.4. Vaikutukset tehtäviin, vastuisiin, prosesseihin ja palveluihin

Suunniteltu tiedonhallinnan muutos voi esimerkiksi kohdistua viraston tai laitoksen säädettyihin tehtäviin, niiden järjestämisen tapaan, tietoaineistojen käsitteelyyn tai käsiteltäviin tietoaineistoihin siten, että muutoksella on vaikutuksia viraston tai laitoksen vastuisiin, kuten tiedonhallintalaissa säädettyihin tiedonhallinnan vastuisiin. Tämän johdosta lausuntopyyntöaineistossa esitetään arvio muutoksen vaikutuksesta viranomaisten tehtäviin ja toimintaprosesseihin sekä edelleen niihin liittyviin vastuisiin. Arvioinnin toteuttaminen edellyttää nykyisten vastuiden tunnistamista.

Mikäli virasto tai laitos käyttää lausuntopyynnön toimittamisessa muita asiakirjoja, kuin tämän ohjeen liitteen 2 mallipohjaa, on sen varmistettava suunnitellun muutoksen viraston tehtäviin, vastuisiin, prosesseihin ja/tai palveluihin aiheuttamien vaikutusten kuvauksen sisältyminen lausuntopyyntöaineistoon. Esimerkiksi viraston säädettyihin tehtäviin ja asiakkaan käyttämään palveluun kohdistuvat muutokset ja niiden vaikutukset eivät sisälly Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista antaman suosituksen liitteen 2 Muutosvaikutusten arviointitaulukkoon.

Ohjeen liitteen 2 mallipohjan kohdassa **4.1 Vaikutukset tehtäviin, vastuisiin, prosesseihin ja/tai palveluihin** esitettävän muutoksen kuvauksen ja vaikutusten arvioinnin lähtökohtana ovat ne viranomaisen lakisääteiset tehtävät, joihin valmisteltu kehittäminen ja siinä toteutettava muutos kohdistuu. Tarkoituksena on kuvata, miten muutos vaikuttaa lausunnonpyytäjän tehtäviin sekä niihin liittyviin prosesseihin ja vastuisiin. Jos vaikutuksia on, ne kuvataan. Arvioinnissa on huomioitava tiedonhallintalaissa säädettyihin tiedonhallinnan vastuisiin mahdollisesti kohdistuvat vaikutukset, mutta myös muun lainsäädännön nojalla huomiotavaksi tulevat vastuut ja niihin kohdistuvat vaikutukset (julkisuuslaki, tietosuojasetus, arkistolaki ja erityislainsäädäntö). Esimerkiksi tietovarantoihin kohdistuvien muutosten kohdalla arvioitavaksi voivat tulla vaikutukset hallinnollista ja teknistä ylläpitoa koskeviin säädettyihin vastuisiin. Lausuntopyyntöaineistosta tulee myös käydä ilmi, mikäli kehittämisessä on kyse hallintolain luvussa 8 b tarkoitetusta asian automaattisesta ratkaisemisesta.

Lisäksi virasto tai laitos esittää arvionsa siitä, vaikuttaako muutos asiakkaiden käyttämään palveluun, tai kohdentuuko vaikutuksia muiden viranomaisten tehtäviin, vastuisiin ja prosesseihin. Lisäksi virasto tai laitos esittää arvionsa siitä, kohdentuuko vaikutuksia tuotantotapaan tai palvelutuotantomalliin. Niidenkin osalta keskeistä on kuvata, miten tavan tai mallin arvioidaan muuttuvan. Mikäli arvioidaan, että nykytila ei muutu, on selkeyden vuoksi kuvattava nykyinen tuotantotapa tai tuotantomalli.

Viraston ja laitoksen tulee kiinnittää huomiota siihen, että arvioidut vaikutukset kuvataan riittävällä tarkkuudella. Esimerkiksi, jos viranomaisen tehtäviin ja niihin liittyviin vastuisiin kohdentuu vaikutuksia, yksilöidään mihin tehtävään vaikutus kohdentuu, millaisesta vaikutuksesta on kyse ja miten mahdollisesti vastuuviranomainen muuttuu. Esimerkiksi kyse voi olla nykyisen tehtävän muuttumisesta, poistumisesta tai siirtämisestä, tai uudesta tehtävästä. Prosesseihin ja toimintatapoihin kohdistuvat muutokset voivat olla laajuudeltaan hyvin erilaisia, mutta ne tulevat yleensä kyseeseen toimintaa kehitettäessä. Prosessit kiinnittyvät joko viranomaisen tehtävään, palveluun tai molempiin, joten tehtävien ja palveluiden kehittäminen tuottaa myös prosessimuutoksia. Jos muutoksella arvioidaan olevan vaikutuksia viranomaisten prosesseihin, tulisi kuvata, mihin prosesseihin vaikutuksia arvioidaan kohdistuvan ja millaisista vaikutuksista pääpiirteissään olisi kyse.

5.2.5. Vaikutukset yhteisten tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämiseen

Valtiovarainministeriö lausuu tiedonhallintalain 9 §:n nojalla lausunnoissaan tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämisestä. Lausunnon antamiseksi viraston tai laitoksen on esitettävä lausuntopyynnössä tiedot uudistuksen aiheuttamasta muutoksesta ja sen vaikutuksista muutoksen kohteena oleviin tietovarantoihin ja tietojärjestelmiin. Lisäksi lausuntopyynnössä on esitettävä, voidaanko kehittämisellä parantaa muiden viranomaisten ylläpitämien tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämistä. Näitä näkökulmia tarkastellaan ohjeen liitteen 2 mallipohjan kohdassa **4.2 Vaikutukset yhteisten tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämiseen**. Jos virasto käyttää lausuntopyynnön toimittamisessa muuta asiakirjaa, kuin tämän ohjeen liitteen 2 mukaista mallipohjaa, on sen varmistettava mallipohjan mukaisten tietojen sisältyminen lausuntopyyntöaineistoon. Esimerkiksi yhteisten tietojärjestelmien hyödyntämisen näkökulmat eivät sisälly Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunnan tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista antaman suosituksen mallipohjiin.

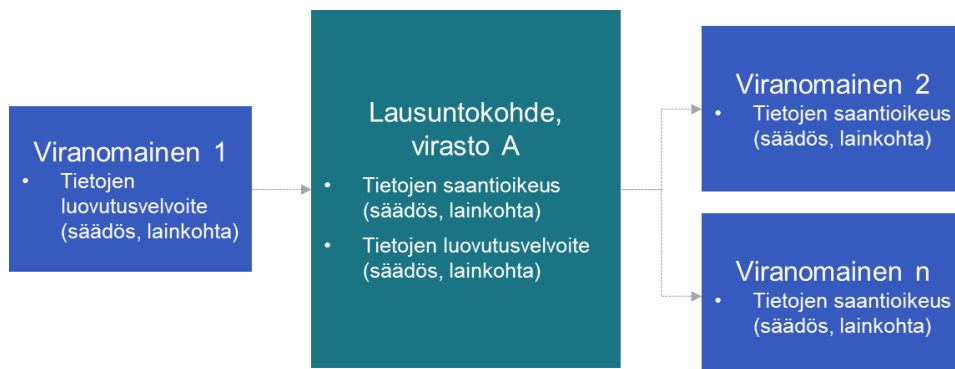
Tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämiseen kohdistuvien vaikutusten arviointiin vaikuttaa kehittämisen kohteena olevan ratkaisun ja tietoaineistojen käyttötarkoitukset. Kun muutoksen kohteena on viranomaisen omaan käyttöön tarkoitettu ratkaisu, korostuu arvioinnissa tietojen saanti muilta sekä yhteisten tietojärjestelmien hyödyntämisen arviointi. Jos muutoksen kohteena on useamman viranomaisen käyttöön tarkoitettu ratkaisu, tulee edellä mainitun lisäksi arvioida muutoksen vaikutuksia yhteistä tietovarantoa, tietojärjestelmää tai palvelua hyödyntäviin viranomaisiin. Tästä johtuen on lausuntopyyntöaineistosta käytävä ilmi kehittämisen kohde ja sen käyttötarkoitukset sekä suunnitellun muutoksen kuvaus vaikutusten arvioinnin lisäksi.

Tietovarantojen hyödyntämisen osalta on kehittämisen suunnittelussa arvioitava sekä mahdollisuuksia hyödyntää yhteisiä tietovarantoja sekä tunnistettava

muutoksen aiheuttamia mahdollisia vaikutuksia yhteisiin tietovarantoihin. Tiedonhallintalain 20 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on pyrittävä hyödyntämään toisen viranomaisen tietoaineistoja, jos sillä on oikeus saada tarvittavat tiedot toiselta viranomaiselta teknisen rajapinnan tai katseluyhteyden avulla. Tämän johdosta on lausuntopyynnössä esitettävä arvio, miten suunniteltu uudistus muuttaa viraston mahdollisuuksia hyödyntää toisen viranomaisen tietoaineistoja tai toisten viranomaisten mahdollisuuksia hyödyntää lausunnonpyytäjän vastuulla olevia tietoaineistoja. Muiden viranomaisten ylläpitämien tietovarantojen ja tietoaineistojen tunnistamisessa virasto voi hyödyntää Julkisen hallinnon tiedonhallintakarttaa. Tiedonhallintakartan hyödyntämismahdollisuuksia on kuvattu yksityiskohtaisemmin ohjeen liitteessä 1.

Tietovarantojen hyödyntämisen osalta on lausuntopyynnössä kuvattava myös muut hyödyntämiseen kohdistuvat olennaiset vaikutukset. Näitä voivat olla esimerkiksi hyödyntämiseen liittyvät taloudelliset vaikutukset lausunnonpyytäjälle tai muille toimijoille sekä suunnitellun kehittämisen mahdollisesti yhteisille tietovarannoille aiheuttamat lisävaatimukset. Tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteentoimivuuteen ja tiedonvaihtoon kohdistuvien vaikutusten arviointi (esim. muutokset tietojen teknisissä luovutustavoissa) esitetään ohjeen liitteen 2 mallipohjan kohdassa 4.3 ja ohjeistetaan ohjeen luvussa 5.2.6.

Tietovarantojen hyödyntämiseen kohdistuvien vaikutusten arvioinnin rinnalla on keskeistä arvioida, **onko suunnitellulla kehittämisellä vaikutusta säädettyihin tietojensaantioikeuksiin**. Tietojensaantioikeuksien osalta sääntelytapoina voi olla tiedon saajalle säädetty tiedonsaantioikeus tai tietojen luovuttajalle säädetty velvollisuus luovuttaa tietoja. Oikeudesta saada tietoja viranomaisen asiakirjasta ja tiedon antamisesta viranomaisen asiakirjasta säädetään yleisesti julkisuuslaissa. Tietojen luovutuksista säädetään myös useissa erityislaeissa. Jotta kehittämisen vaikutuksia sääntelyyn on mahdollista arvioida, on **ensin kartoitettava kehittämiskohteen** tiedonvaihtoa koskeva **nykyinen sääntely**, minkä jälkeen on mahdollista **arvioida edellyttääkö suunniteltu kehittäminen muutoksia sääntelyyn**. Esimerkiksi edellyttääkö suunniteltu kehittäminen uusia tietojen luovutusvelvoitteita muille toimijoille tai edellyttääkö aiempaa kattavampi muiden viranomaisten tietojen hyödyntäminen uusia tietojen saantioikeuksia lausunnonpyytäjälle. Tietojen saantioikeuksien ja luovutusvelvoitteiden tunnistamisessa virasto voi hyödyntää soveltuvin osin Julkisen hallinnon tiedonhallintakarttaa (ks. ohjeen liite 1). Alla kuviossa 10 on havainnollistettu yksinkertaistulla esimerkillä, miten lausuntokohteen nykytilaa voi hahmottaa tietojen saantioikeuksien ja luovutusvelvoitteiden osalta.

Kuvio 10. Yksinkertaistettu esimerkki lausuntokohdetta koskevien tiedon luovutusvelvoitteiden ja saantioikeuksien tunnistamisesta.

Tietojärjestelmien hyödyntämisen osalta lausuntopyynnössä tulee esittää tiedot, miten kehittämisen valmistelussa ja kehittämiskohteessa on otettu huomioon yhteiset tietojärjestelmät sekä niitä koskevat käyttövelvoitteet. Lisäksi lausuntopyynnössä on esitettävä arvio siitä, onko kehittämisellä vaikutuksia yhteisiin tietojärjestelmiin. Yhteisillä tietojärjestelmillä tarkoitetaan tässä yhteydessä useamman viranomaisen käyttöön tarkoitettuja ratkaisuja, jotka voivat olla valti-onhallinnon yhteisiä tai toimialan / toimialojen yhteisiä.

Lausuntopyynnöstä tulee ilmetä, miten kehittämisessä on huomioitu seuraavat yhteiset palvelut ja niihin liittyvät käyttövelvoitteet: **perustietotekniikkapalvelut (L 1226/2013), turvallisuusverkkotoiminnan palvelut (L 10/2015) ja hallinnon yhteiset sähköisen asioinnin tukipalvelut (L 571/2016)**. Tarkoituksena on, että lausuntopyynnössä kuvataan em. palveluiden hyödyntäminen ja se, muuttuuko palveluiden hyödyntäminen suunnitellun kehittämisen vuoksi. Esimerkiksi, onko kehittämisen yhteydessä tarkoitus laajentaa yhteisten palveluiden hyödyntämistä. Lausuntopyynnöstä tulee käydä ilmi, mikäli lausuntokohteessa ei hyödynnetä käyttövelvoitteen alaisia yhteisiä palveluja tai suunniteltu kehittäminen sisältää päällekkäisyyksiä suhteessa niihin. Lisäksi lausuntopyynnössä tulee kuvata mahdolliset kehittämisen aiheuttamat yhteisiin palveluihin kohdistuvat lisävaatimukset, esimerkiksi, jos suunniteltu kehittäminen edellyttää muutoksia yhteisiin palveluihin.

Lisäksi lausuntopyynnöstä tulee käydä ilmi mahdolliset **toimialan / toimialojen yhteiset tietojärjestelmät**, joita lausuntokohteessa hyödynnetään tai joihin suunnitellulla kehittämisellä on vaikutuksia esimerkiksi lisävaatimuksina. Toimialan yhteisiä ratkaisuja voivat olla esimerkiksi yhteiset asiakastieto- ja asianhallintajärjestelmät ja eri substanssijärjestelmät.

5.2.6. Vaikutukset tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteentoimivuuteen

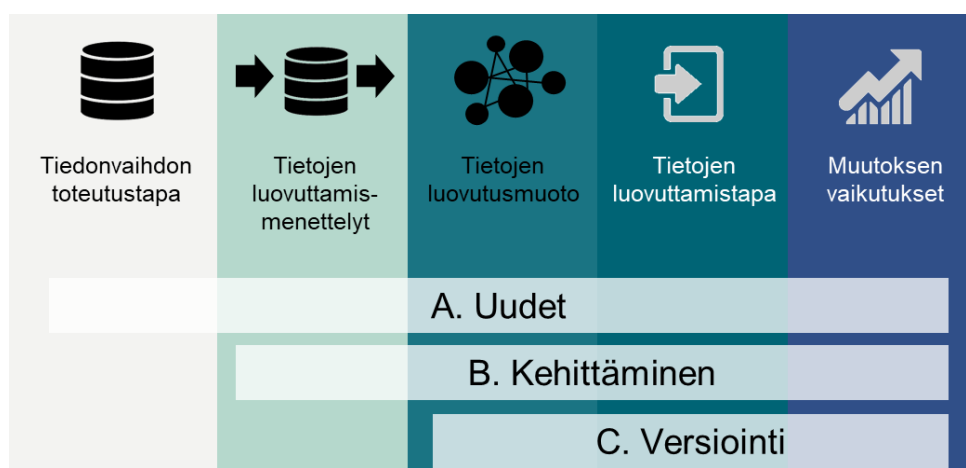
Valtiovarainministeriö lausuu tiedonhallintalain 9 §:n nojalla lausunnoissaan edellä käsitellyn tietovarantojen ja tietojärjestelmien hyödyntämisen lisäksi niiden yhteentoimivuudesta. Lausunnon antamiseksi viraston tai laitoksen on esitettävä lausuntopyynnössä tiedot uudistuksen aiheuttamasta muutoksesta ja sen vaikutuksista muutoksen kohteena oleviin tietovarantoihin ja tietojärjestelmiin sekä niiden välisen yhteentoimivuuden toteuttamiseen. Yhteentoimivuuden osalta tiedonhallintalain lausuntomenettelyssä tarkastellaan kehittämisen tuottamia muutoksia **tietojen luovuttamismenettelyihin, luovutettaviin tietoihin sekä tietojen luovutustapoihin** sekä näiden muutosten vaikutuksia. Näitä seikkoja tarkastellaan ohjeen liitteen 2 mallipohjassa kohdassa **4.3 Vaikutukset tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteentoimivuuteen**.

Yhteentoimivuuteen kohdistuvia vaikutuksia on lausuntopyynnössä tarkasteltava riittävän kattavasti. Tämän vuoksi **mallipohjassa on eritelty viranomaisiin ja hallinnon asiakkaisiin kohdistuvat muutokset ja niiden vaikutukset**. Lausuntokohteena oleva kehittäminen vaikuttaa siihen, millä laajuudella yhteentoimivuuden toteuttamista on lausuntopyynnössä tarkasteltava. Lisäksi mallipohjassa on joitakin yleisiä kysymyksiä yhteentoimivuuteen ja tiedonvaihtoon kohdistuvista vaikutuksista. Mikäli virasto tai laitos käyttää lausuntopyynnön toimittamisessa muuta asiakirjaa, kuin tämän ohjeen liitteen 2 mallipohjaa, on sen varmistettava mallipohjan mukaisten tietojen sisältyminen lausuntopyyntöaineistoon.

Lausuntopyynnössä tulee esittää, **miten** suunnitellulla **kehittämisellä on tarkoitus muuttaa tietovarantojen ja tietojärjestelmien yhteentoimivuutta verrattuna nykytilaan**. Lausuntopyynnössä ei tule siten esittää pelkästään tavoite-tilan kuvausta, vaan yksilöidä riittävällä tavalla suunnitellut muutokset suhteessa nykyisiin tiedonvaihdon menettelyihin. Lisäksi lausuntopyynnössä esitetään viraston tai laitoksen arvio yhteentoimivuuteen kohdistuvien muutosten vaikutuksista.

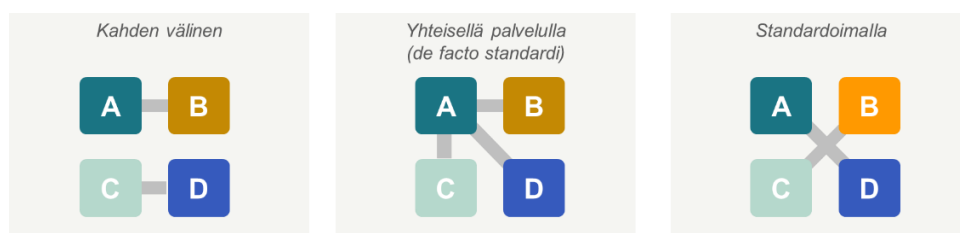
Tietovarantojen ja tietojärjestelmien **yhteentoimivuuteen kohdistuvien kehittämistoimien arviointikohteet painottuvat eri tavoin muutoksen kohteen ja sen sisältämien tietoineistojen käyttötarkoituksen mukaan**. Arviointikohteisiin vaikuttaa, onko tietovaranto tai tietojärjestelmä tarkoitettu yhden vai useamman viranomaisen käyttöön. Esimerkiksi, jos kehittämisen kohteena on viranomaisten omaan käyttöön tarkoitettu tietovaranto, korostuvat arvioinnissa tietojen saanti muilta sekä tietojen ylläpidossa käytetyt menettelyt ja käytännöt. Jos taas kehittämisen kohteena on yhteinen tietovaranto, tulee lausuntopyynnössä esittää arvio muutoksen vaikutuksista kyseistä tietovarantoa hyödyntäville ja tietovarannon tietoja ylläpitäville toimijoille.

Arviointikohteisiin vaikuttaa myös se, **onko muutoksessa kyse uuden tietojärjestelmän tai tietovarannon kehittämisestä vai onko kyseessä olemassa olevan ratkaisun kehittäminen tai versiointi**. Yleensä kokonaan uuden ratkaisun kehittämisellä on laajemmat vaikutukset. Alla kuviossa 11 on kuvattu esimerkinomaisesti, miten arviointikohteet ja arvioinnin laajuus voi muuttua kehittämisen laajuuden mukaan.

Kuvio 11. Esimerkki yhteentoimivuuden ja tiedonvaihdon arviointikohteista kehittämisen laajuuden mukaan

Tietovarantoihin ja tietojärjestelmiin liittyvässä kehittämisessä yhteentoimivuuteen vaikuttavat **muutokset voivat kohdistua tapaan, jolla tietovaranto tai tiedonvaihto toteutetaan**. Esimerkiksi, jos tietojensiirto viranomaisten välillä toteutetaan yhteisen palvelun tai tietovarannon avulla, on keskeistä arvioida kyseisen palvelun tietojen ylläpitomenettelyissä tai tietojen luovutuksessa tapahtuvat muutokset ja toisaalta arvioida näiden vaikutukset tietovarannon tai tietojärjestelmän käyttäjille. Jos taas tiedonsiirto toteutetaan yhteisesti sovittujen tietomäärittysten ja mahdollisesti niitä tukevien teknologialinjausten avulla, on syytä arvioida toteutuksen edellyttämät toimenpiteet ja niiden kohdentuminen tietoa luovuttaville ja vastaanottaville viranomaisille. Jos kyseessä on usean viranomaisen välinen tietojen luovuttaminen (TiHL 22.3 §) on lausuntopyynnöstä käytävä ilmi toimialan ministeriön rooli tietorakenteen määrittelyssä.

Kuvio 12. Tiedonvaihdon (yhteentoimivuuden) pääasiallisia toteutustapoja

Lausuntopyyntöaineistossa tulee kuvata, miten kehittäminen muuttaa viranomaisten välistä tiedonvaihtoa ja mitä vaikutuksia toimenpiteillä arvioidaan olevan. Vaikutusten arvioinnissa on keskeistä huomioida muutoksen vaikutukset lausuntokohteen sekä muiden viranomaisten tai toimijoiden tiedonsaantiin. Edellisen kohdalla kyse on sen arvioinnista, miten muutos vaikuttaa lausuntokohteen tietojensaantitarpeisiin sekä miten ja millä edellytyksillä ja perusteilla muut toimijat luovuttavat tietoja lausuntokohteeseen. Jälkimmäisen kohdalla on kyse sen arvioinnista, miten muutos vaikuttaa muiden toimijoiden tietojensaantiin ja siihen, miten lausuntokohteesta luovutetaan tietoja muille toimijoille. Ohjeen edellisessä luvussa 5.2.5 kuvattu tiedonsaantioikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arviointi toimii lähtökohtana viranomaisten välisen tiedonvaihtoon kohdistuvien muutosten ja vaikutusten arvioinnissa. Lisäksi arvioinnissa on huomioitava toimialasta vastaavan ministeriön tiedonhallintalain 6 § tai 22.3 § nojalla ylläpitämät linjaukset ja tietorakenteiden kuvaukset.

Tiedonsaantia koskevan sääntelyn arvioinnin jälkeen on mahdollista paremmin analysoida, **muuttuvatko menettelyt ja vastuut** tietojen luovuttamisen osalta (luovuttava viranomainen päättää tietojen luovutuksesta) tai **muuttaako kehitystyö luovutettavia tai vastaanotettavia tietoja** (esim. sisällöt, tietomallit) tai **luovutustapoja** tavalla, joka edellyttäisi muutoksia sääntelyyn tai aiheuttaisi merkittäviä taloudellisia tai teknisiä vaikutuksia. Arvioinnin osalta hyvä lähtökohta on kartoittaa kaikki lausuntokohteena olevan palvelun, tietovarannon tai tietojärjestelmän liittymät muihin viranomaisiin ja arvioida niihin kohdistuvien muutosten kautta myös käytännön vaikutuksia. Muutoksissa voi olla kyse kokonaan uuden viranomaisten välisen tiedonvaihdon muodostamisesta, muutokset voivat kohdentua nykyiseen tiedonvaihtoon tai kehittämisellä voidaan poistaa nykyisiä viranomaisten välisiä liittymiä.

Tiedonvaihdon toteutustapavaihtoehtojen lisäksi tietojärjestelmien ja tietovarantojen **yhteentoimivuuden tekniseen toteutukseen** liittyy elementtejä, joilla voi olla merkittäviäkin vaikutuksia tietoa vaihtaville osapuolille. Esimerkiksi kehitystyössä tehdyt muutokset tietojen luovutustavassa (esim. TiHL 22.1 §, TiHL 23 §), luovutettavissa tiedoissa tai niiden luovutuksessa käytetyssä tietomalleissa aiheuttavat vaikutuksia myös tietoja saavien viranomaisten osalta. Vähäisetkin muutokset yhteisesti käytettävän tietovarannon rajapinnoissa tai tietojen luovutuksessa käytettävissä tietomäärityksissä saattavat aiheuttaa merkittävän taloudellisen vaikutuksen koko julkiselle hallinnolle, kun kaikkien käyttäjien pienet toiminnalliset muutokset lasketaan yhteen.

Hallinnon asiakkaisiin kohdistuvia muutoksia ja niiden vaikutuksia tulisi arvioida vastaavista näkökulmista, kuin mitä edellä on kuvattu viranomaisten välisen tiedonvaihdon osalta. Esimerkiksi tietojen luovutustapoihin kohdistuvat

muutokset (esim. TiHL 24 §) tai asiakkaiden sähköisten asiointimahdollisuuksien parantaminen.

Lisäksi lausuntopyynnössä on esitettävä tarvittaessa **tiedonvaihtoon ja yhteentoimivuuteen kohdistuvien muutosten muut vaikutukset**, jotka voivat liittyä esimerkiksi tietoturvallisuusvaatimuksiin ja -toimenpiteisiin tai kehittämisen aiheuttamiin taloudellisiin vaikutuksiin eri toimijoille. Muissa vaikutuksissa voi olla kyse myös siitä, että kehittämiskohteessa on huomioitava vaatimukset tiheästi päivittyvän tiedon saatavuudesta (TiHL 24 a §) tai arvokkaiden tietoaineistojen saatavuudesta (TiHL 24 b §).

5.2.7. Vaikutukset tietoturvallisuuteen ja jatkuvuuden varmistamiseen

Valtiovarainministeriö lausuu tiedonhallintalain 9 §:n nojalla myös tietoturvallisuudesta. Lausunnon antamiseksi on viraston tai laitoksen kuvattava lausuntopyynnössään valmistellun kehittämisen vaikutuksia suhteessa tiedonhallintalain 4 luvussa säädettyihin tietoturvallisuusvaatimuksiin. Ohjeen liitteenä 2 olevassa mallipohjassa arviointi perusteluineen esitetään kohdassa **4.4. Vaikutukset tietoturvallisuuteen ja jatkuvuuden varmistamiseen**. Jos virasto käyttää lausuntopyynnön toimittamisessa muuta asiakirjaa, kuin tämän ohjeen liitteen 2 mukaista mallipohjaa, on sen varmistettava, että lausuntopyyntö sisältää lomakkeen mukaiset tiedot.

Lausuntokohteen osalta lausuntopyynnöstä tulee esittää **kuvaus**, josta käy ilmi, **miten ja millä perusteilla tietoturvallisuusvaatimukset ja -toimenpiteet muuttuvat uudistuksen toteuttamisen myötä**. Valtion virastojen ja laitosten tulee toteuttaa lähtökohtaisesti tiedonhallintalain 4 luvussa säädetty tietoturvallisuuden perusvaatimukset. Virastojen ja laitosten onkin lausuntopyynnössään kiinnitettävä erityisesti huomiota **vaikutusten esittämiseen, mikäli uudistuksessa viranomaiselle säädetty vaatimukset muuttuvat tai viranomaisen on uudistuksen johdosta muutettava tietoturvallisuustoimenpiteitä**, joilla se vaatimuksia toteuttaa.

Lausuntopyynnössä on **perusteltava** seikat, joihin arviointi perustuu. Mikäli vaatimukset muuttuvat tiedonhallintaa ja tietojen käsittelyä koskevan sääntelyn osalta, tulee perusteluissa esittää **säännös ja sen tulkinta lausuntokohteessa**. Mikäli vaatimukset muuttuvat viranomaisen omaan riskien arviointiin perustuen, tulee perusteluina kuvata yleisellä tasolla **arvioitu uhka/riski ja sen vaatimat muutokset** viranomaisen tiedonhallintaan. Lausuntopyynnön toimittamisen osalta viraston on huomioitava, että valtiovarainministeriölle on tiedonhallintalain 9 §:ssä säädetty oikeus saada lausunnon antamista varten salassapitosäännösten estämättä välttämättömät tiedot valtion viranomaiselta lausunnon antamista varten.

Lausuntopyynnön mallipohjassa (liite 2) tietoturvaluusvaatimuksiin kohdistuvien muutosten ja niiden vaikutusten arviointi on jäsennetty tiedonhallinalain 4 luvun sääntelyä vastaavasti:

- tiedonhallintayksikölle säädetyt vaatimukset varmistaa tietoturvaluus
- viranomaisen vastuulla olevien tietoaineistojen tietoturvaluutta koskevat vaatimukset
- viranomaisen käyttämien tietojärjestelmien tietoturvaluutta koskevat vaatimukset.

Tiedonhallintalaissa tiedonhallintayksikölle kohdistuvat vaatimukset ovat organisaatiotasoisia, joihin kohdistuvia muutostarpeita ja vaikutuksia on arvioitava suhteessa tiedonhallintayksikön toimenpiteisiin ja toimintatapoihin. Osa vaatimuksista kohdistuu tiedonhallintayksiköissä toimivien viranomaisen vastuulla olevien tietoaineistojen ja tietojärjestelmien tietoturvaluuteen. Viranomaiseen kohdistuvien vaatimusten osalta muutosta ja sen vaikutusta arvioidaan tietoaineisto- ja/tai tietojärjestelmäkohtaisesti.

Tietoaineistojen ja tietojärjestelmien tietoturvaluusvaatimusten ja -toimenpiteiden muutosvaikutusten arviointi tehdään kunkin muutoksen kohteena olevan järjestelmän ja tietoaineiston osalta erikseen (Suositus tiedonhallinnan muutosvaikutusten arvioinnista, valtiovarainministeriön julkaisu 2024:21, s. 43). **Mikäli uudistus ja siitä tehty muutosvaikutusten arviointi kattaa useita tietoaineistoja ja/tai tietojärjestelmiä, on lausuntopyynnössä esitettävästä muutosvaikutusten arvioinnista käytävä ilmi, mihin kehityskohteeseen arviointi kohdistuu.** Eli arvioinnista tulisi käydä ilmi, mihin tietoaineistoon tai tietojärjestelmään lainsäädännön muutosten tai viranomaisen riskiarvioinnin nojalla kohdistuu tietoturvaluusvaatimusten muutoksia.

Uudistuksen vaikutusten arviointi tietoturvaluusvaatimuksiin ja -toimenpiteisiin sekä varautumista koskevien vaatimuksiin edellyttää yleensä lausuntokohteen suunnittelua tasolle, jossa vaatimuksia toteuttavia toimenpiteitä voidaan määrittää (valtiovarainministeriön julkaisu 2024:21, s. 42, 48). Erityisesti viranomaisen riskien arvioinnin avulla määritellyt toimenpiteet edellyttävät tarvittavaa etukäteissuunnittelua. Mikäli muutos aiheutuu lainsäädännön muutoksista, voidaan vaikutuksia arvioida yleisesti myös ilman varsinaisen toteutuksen pitkälle vietyä suunnittelua. Tiedonhallinalain 9 §:n mukainen lausuntomenettely ajoittuu useimmiten kehittämisen varhaisen valmistelun ajankohtaan, joten lausuntopyynnön laatimisen yhteydessä virastolla ei välttämättä ole käytettävissä vielä kaikkia tietoja kattavaan tietoturvaluuteen ja jatkuvuuden varmistamiseen kohdistuvien vaikutusten arviointiin. Tällöin keskeistä on kuvata, miltä osin ja miten lausuntopyynnössä esitettyä arviointia on tarkoitus tarkentaa.

Lausunnonpyytäjään kohdistuvien vaikutusten lisäksi tietoturvallisuuteen ja jatkuvuuden varmistamiseen kohdistuvia **vaikutuksia tulee arvioida myös muiden viranomaisten osalta**. Esimerkiksi jos kehittämisen kohteena on viranomaisten yhteiskäyttöön tarkoitettu palvelu, tietovaranto tai tietojärjestelmä, tulisi jatkuvuuden varmistamisessa huomioida myös muiden viranomaisten toiminta ja tiedonhallinta. Yleisesti ottaen on tärkeää, että esitetty arviointi on linjassa kehittämisen tavoiteasetannan kanssa. Esimerkiksi, jos kehittämisen tavoitteena on tietoturvallisuuden parantaminen tulisi arvioinnissa konkretisoida toimenpiteisiin suunniteltuja muutoksia ja niiden vaikutuksia.

Viraston tai laitoksen on otettava huomioon, ettei ohjeen liitteen 2 mukaista mallipohjaa ole tarkoitettu, eikä se riitä, työvälineeksi arvioida tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentissa tarkoitettuja tiedonhallinnan muutosvaikutuksia. Mallipohjalle ei esimerkiksi ole kirjoitettu auki kaikkia tiedonhallintalain 4 luvun vaatimuksia. Muutosvaikutusten arvioinnin osalta virastot ja laitokset voivat hyödyntää Tiedonhallintalautakunnan suositukseen (VM 2024:21) sisältyviä apuvälineitä. Lisäksi hyödynnettävänä on Tiedonhallintalautakunnan muut suositukset, kuten suositus tietoturvallisuuden vähimmäisvaatimuksista¹⁴ ja suositus turvallisuusluokiteltavien asiakirjojen käsittelystä¹⁵.

Jos muutoskohteesta on tehty erillinen tietoturvallisuuden ulkoinen arviointi, esimerkiksi viranomaisten tietojärjestelmien ja tietoliikennejärjestelyjen tietoturvallisuuden arvioinnista annetun lain (1406/2011) mukaisesti, voi lausunnonpyytäjä lisätä arvioinnin lausuntopyyntöaineistoonsa soveltuvin osin. Ohjeen luvussa 6 on erikseen ohjeistettu lausuntopyynnön toimittamisesta ja mahdollisten salassa pidettävien tietojen esittämisestä erillisinä lausuntopyynnön liitteinä.

5.3. Taloudellisten vaikutusten arviointi ja siitä esitettävät tiedot

Tiedonhallintalain 8 §:n 1 momentissa säädetään valtion viraston tai laitoksen veloitteesta tehdä suunnitellun tiedonhallinnan muutoksen taloudellisten vaikutusten arviointia. Taloudellisten vaikutusten arviointi tehdään samassa yhteydessä tiedonhallintaa koskevien vaikutusten arvioinnin kanssa. Tiedonhallinnan muutoksen **taloudellisten vaikutusten arvioinnin lähtökohtana on, että arviointia tehdään lausunnonpyytäjään kohdistuvia vaikutuksia laajemmin**¹⁶.

¹⁴ Suositus tietoturvallisuuden vähimmäisvaatimuksista (valtiovarainministeriön julkaisu – 2024:19): <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165487>

¹⁵ Suositus turvallisuusluokiteltavien asiakirjojen käsittelystä (valtiovarainministeriön julkaisu – 2021:5): <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162649>

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi (284/2018): <https://finlex.fi/fi/esitykset/he/2018/20180284#idp447071952> ja valtiovarainministeriön muistio 2.12.2019 valtioneuvoston asetuksesta lausuntomenettelystä tiedonhallinnan muutosta koskevissa asioissa: <https://valtioneuvosto.fi/delegate/file/65357>

Viraston tai laitoksen on huomioitava arvioinnissa myös muuhun valtionhallintoon tai julkiseen hallintoon kohdistuvat vaikutukset. **Muutoksen arviointi julkisen talouden laajuudella on tärkeää muutoksen kokonaisvaikutusten esittämiseksi.** Omaa toimintaa laajempi taloudellisten vaikutusten arviointi tukee julkisen hallinnon toimijoiden välistä yhteistyötä (esim. yhteiskehittäminen), kuin myös julkista taloutta koskevaa päätöksentekoa sekä julkiselle taloudelle asetettujen tavoitteiden noudattamista. Luonnollisesti vaikutusten ennakkollinen arviointi on tärkeää myös viraston oman toiminnan ja talouden suunnittelun vuoksi, jotta taloudelliset vaikutukset pystytään ottamaan huomioon esimerkiksi tulevien vuosien toimintamenojen suunnittelussa (ks. ohjeen luku 5.3.1). Lisäksi osassa suunnitelluista muutoksista on myös keskeistä tunnistaa hallinnon asiakkaisiin eli yrityksiin, yhteisöihin ja henkilöasiakkaisiin kohdistuvia taloudellisia vaikutuksia

Suunnitellun tiedonhallinnan muutoksen taloudellisilla vaikutuksilla tarkoitetaan **säästöjä, lisätuottoja tai menojen lisäyksiä.** Arvioinnissa tulee huomioida myös muutoksen toteutuksen edellyttämät määrärahatarpeet. **Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa kustannukset, taloudelliset hyödyt ja vaikutukset määrärahatarpeisiin eritellään vuosittain kohdentumisen mukaan.** Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikutukset kohdennetaan eri toimijoille ja aiheutumisen mukaan esimerkiksi kehittämisen kohteena oleville tietovarannoille ja -järjestelmille tai palveluille. Erittely helpottaa taloudellisten vaikutusten arvioinnin ylläpitoa osana muutoksen toteutuksen seurantaa. Erittelyä tarvitaan myös lausuntopyyntöaineistossa, jotta sen nojalla voidaan arvioida taloudellisten vaikutusten arvioinnin riittävyttä ja oikeansuuntaisuutta.

Taloudellisten vaikutusten arvioinnin tarkoituksena on muodostaa tietopohjaa tehtäville päätöksille muutoksen toteutuksesta ja rahoituksesta. Tarkoituksena on muodostaa **laskelma, jota ylläpidetään** muutoksen suunnittelun ja toteutuksen edetessä ja joka voi siten toimia päätöksenteon tukena linjattaessa esim. toteutuksen laajuutta ja arvioitaessa muutoksen vaikutuksia. **Vaikka muutoksen suunnittelun varhaisessa vaiheessa kustannustiedot voivat olla karkeita arvioita, ei se poista tarvetta niiden tekemiselle ja mahdollisesti erilaisten skenaarioiden ennakoimiselle.** Esimerkiksi hyötypotentiaalia voi olla mielekästä arvioida minimi-maksimi -tarkasteluna. Tärkeää on, että arvioiden yhteydessä kuvataan **arvioinnissa käytetyt perusteet**, eli millä periaatteilla kustannukset ja taloudelliset hyödyt on arvioitu. Tällöin laskelmien päivittäminen on helpompaa ja myöhemmin on mahdollista mitata ja arvioida tavoitteiden toteutumista.

Muutoksen taloudellisia vaikutuksia tulee arvioida siten, että otetaan huomioon **vaikutukset myös kehittämisvaiheen päättymisen jälkeen.** Tarkastelun läh-

tökohtana käytetään **investoinnin elinkaarta**, kuten esimerkiksi uuden järjestelmän pitoaikaa, joka viraston tulee määrittää. Valtiokonttorin ohjeen¹⁷ mukaan investointilaskelmissa tulee käyttää investoinnin taloudellista pitoaikaa. Investoinnin elinkaaren mukaiseen tarkasteluun sisällytetään esimerkiksi ylläpitokustannukset ja mahdollisesti käyttäjille aiheutuvat käytön kustannukset. Tarkoituksena on, että päätöksenteon tueksi tuotettu tieto ei perustu ainoastaan muutoksen toteutuskustannuksiin, vaan kuvaa myös myöhempää kustannustasoa ja määrärahatarpeita. Toiminnan kehittämisellä tavoiteltavat taloudelliset hyödyt edellyttävät yleensä myös pidempää tarkastelujaksoa. Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota sen tasapainoisuuteen, kuten hyötyjen ja kustannusten arviointiin samalta ajanjaksolta tai arvioitaessa muille toimijoille kohdentuvia taloudellisia hyötyjä huomioidaan myös hyötyjen toteutumista edellyttävät kustannukset.

Lausuntomenettelyä varten taloudellisten vaikutusten arvioinnin keskeisiä johtopäätöksiä, käytettyjä menettelyjä ja perusteita voi kuvata ohjeen liitteenä 2 olevan mallipohjan kohdassa 5. Taloudelliset vaikutukset (ks. ohjeen luku 5.3.2). Tietoja voi kuvata myös lausuntopyynnön muissa liitteissä, jolloin em. mallipohjaan kirjataan viittaus asianomaisiin liitteisiin. **Taloudellisten vaikutusten arvioinnin yksityiskohtaiset tiedot** (ks. ohjeen luku 5.3.3), kuten kustannusten kohdentuminen toimijoille ja vuosille, **esitetään kustannus-hyötyanalyysi -laskelman avulla ja laskelma liitetään lausuntopyyntöön.**

5.3.1. Taloudellisten vaikutusten arviointi osana toiminnan ja talouden suunnittelua

Tiedonhallintalain muutosvaikutusten arvioinnin yhteydessä tehtävän taloudellisten vaikutusten arvioinnin tulisi olla luonteva osa toiminnan ja talouden suunnittelua, sillä arvioinnilla voidaan tuottaa myös suunnitteluprosesseissa hyödynnettäviä tietoja. Valtiovarainministeriön määräyksessä toiminta- ja taloussuunnittelusta, julkisen talouden suunnitelman valmisteluun liittyvien kehys- ja muiden ehdotusten sekä valtion talousarvioehdotusten laadinnasta (VN/4842/2020)¹⁸ edellytetään kehys- ja talousarvioehdotusten liitemuistioden osalta (luku 7.15.6) seuraavaa:

”Jos investointihankkeen hyödyntämisestä aiheutuu valtiolle pysyviä käyttö-, ylläpito-, tuki- yms. menojen lisäyksiä tai säästöjä, on ne arvioitava investointia koskevassa liitemuistiossa ja, mikäli käyttökustannusten

¹⁷ Valtiokonttorin Investointien suunnittelu ja seuranta –ohje (VK/126614/00.00.00.01/2021): <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/investointien-suunnittelu-ja-seuranta-ohje-2/>

¹⁸ Valtiovarainministeriön määräys toiminta- ja taloussuunnittelusta, julkisen talouden suunnitelman valmisteluun liittyvien kehys- ja muiden ehdotusten sekä Valtion talousarvioehdotusten laadinnasta (VN/4842/2020): <https://vm.fi/laadinta-ja-soveltamismaaraykset>

(ml. henkilöstömenot) lisäys tai vähennys on huomattavan suuri, myös momentin selvitysosassa.”

Lisäksi määräyksessä edellytetään tietojärjestelmähankkeiden osalta (kohdat 6.4.6 ja 6.4.7) muun muassa seuraavaa:

”Ministeriön tulee toimittaa kehusehdotusten yhteydessä valtiovarainministeriölle tiedot hallinnonalansa tieto- ja viestintäteknisten palvelujen ja ratkaisujen (riippumatta niiden hankinta- tai tuotantotavasta) kehittämiseen tai hankintaan liittyvistä yhtä tai useampaa virastoa tai hallinnon-alaa koskevista hankkeista, joiden kokonaisinvestointikustannukset kehyskaudella ovat yli 1 miljoonaa euroa. Tiedot on tuotettava myös käyttöönoton aiheuttamista käyttömenoista ja hyödyistä (erityisesti euromääräisestä muutoksesta). Tiedoissa on selvitettävä myös, miltä valtion talousarvion momentilta tai momenteilta maksetaan tietoja viestintäteknisten palvelujen käytöstä aiheutuvat menot. Hankinnasta vastaavan tai sitä koordinoivan viraston on huomioitava sopimusta tehdessään siitä tulevat menot myös muille valtion virastoille ja tarvittaessa sovittava etukäteen käyttömenojen maksuvastuista.”

Virastojen investointien suunnittelua ja seuranta ohjaavat myös Valtiokonttorin antamat määräys (VK/126615/00.00.00.01/2021)¹⁹ ja ohje (VK/126614/00.00.00.01/2021)²⁰ investointien suunnittelusta ja seurannasta.

Koska tiedonhallintalain lausuntomenettelyssä käsiteltävät tiedonhallinnan muutokset ovat taloudellisesti merkittäviä ja niiden taloudellisten vaikutusten arviointi nivoutuu toiminnan ja talouden suunnitteluun, on suositeltavaa, että tiedonhallinnan muutoksen taloudellisten vaikutusten arviointia tehdään yhteistyössä viraston talousyksikön kanssa.

5.3.2. Taloudellisten vaikutusten arviointimenettelyiden ja -perusteiden kuvaaminen

Osana lausuntopyyntöä tulee kuvata, miten ja millä perusteilla taloudellisten vaikutusten arviointia on toteutettu. Tällä tarkoitetaan sitä, että lausuntopyynnössä kuvataan, millä laajuudella vaikutusten arviointia on tehty (esim. muille toimijoille kohdistuvat vaikutukset) ja millaisin menetelmin arviointia on tehty (esim. yhteistyö muiden viranomaisten kanssa). Tarpeellisia taloudellisten vaikutusten arviointia koskevia taustatietoja ovat myös mahdolliset jo tehdyt kehittämisen rahoitusta koskevat päätökset sekä kehittämiskohteen mahdolliset liittymät maksulliseen toimintaan ja se, millaisia vaikutuksia kehittämisellä arvioidaan olevan

¹⁹ Valtiokonttorin investointien suunnittelu ja seuranta -määräys (VK/126615/00.00.00.01/2021): <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/investointien-suunnittelu-ja-seuranta-maarays-2/>

²⁰ Valtiokonttorin investointien suunnittelu ja seuranta -ohje (VK/126614/00.00.00.01/2021): <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/investointien-suunnittelu-ja-seuranta-ohje-2/>

asiakasmaksuihin. Asiakasmaksuihin kohdistuvien vaikutusten arviointia voi tehdä esimerkiksi maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelman²¹ rakenteen mukaisesti.

Kehittämisen taloudellisten riskien hallinnan tukemiseksi taloudellisten vaikutusten arvioinnissa voidaan hyödyntää erilaisia skenaarioita ja niiden vaikutuksia kehittämisen kustannuksiin ja hyötyihin. Skenaariot voivat liittyä esimerkiksi vaihtoehtoisten teknisten toteutustapojen arviointiin taikka esimerkiksi käyttöönottojen vaiheistukseen tai asiakasmäärien kehitykseen, kuten sähköisen asioinnin laajenemisen nopeuteen. Mikäli skenaarioita on hyödynnetty taloudellisten vaikutusten arvioinnissa, tulee skenaariot kuvata lausuntopyynnössä. Mikäli lausuntokohteeseen liittyy sääntelymuutoksia, voi taloudellisten vaikutusten arvioinnissa soveltuvin osin hyödyntää säädösvalmistelun yhteydessä tehtyä taloudellisten vaikutusten arviointia.

Edellä kuvattuja tietoja voi kuvata ohjeen liitteen 2 mallipohjan osiossa **5 Taloudelliset vaikutukset**. Vaihtoehtoisesti tiedot voi esittää lausuntopyynnön muissa liitteissä (esim. esiselvitys, hankesuunnitelma ja kustannus-hyötyanalyysilaskelma), jolloin voi viitata asianomaisiin liitteisiin.

5.3.3. Kustannus-hyötyanalyysin tietosisältö

Seuraavassa kuvataan **lausuntopyynnön liitteenä esitettävän kustannus-hyötyanalyysin sisältöä**. Kustannus-hyötyanalyysin laadinnassa voi hyödyntää ohjeen liitteenä julkaistua mallipohjaa (liite 3) tai muuta, esimerkiksi viraston omaa, laskentapohjaa. Laskelman laadinnassa on otettava huomioon, millä laajuudella vaikutuksia on arvioitava valmisteltavan kehittämiskohteen osalta. Esimerkiksi, onko laskelmissa tarpeellista esittää hallinnon asiakkaisiin kohdistuvia vaikutuksia tai muodostuuko kehittämisestä taloudellisia vaikutuksia viranomaisille valtionhallintoa laajemmin tai kohdistuvatko vaikutukset yksinomaan lausunnonpyytäjään. Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa käytettävä kustannus-hyötyanalyysipohjan tulee olla sellainen, että se mahdollistaa vaikutusten esittämisen riittävällä laajuudella. Lausuntokohde vaikuttaa aina siihen, millä laajuudella vaikutuksia on tarkasteltava.

Kustannus-hyötyanalyysilaskelmassa **arvioidut kustannukset** esitetään **vuosittain** aina vähintään **lausunnonpyytäjän** osalta ja mikäli kehittäminen aiheuttaa kustannuksia muille **julkisen hallinnon toimijoille** tai **hallinnon asiakkaalle**, niin myös heidän osaltaan. Julkisen hallinnon toimijoiden osalta kustannukset eritellään lausunnonpyytäjälle, muille valtion virastoille ja laitoksille, kunnille, hyvinvointialueille ja muulle julkiselle hallinnolle kohdistuviin kustannuksiin.

²¹ Valtiokonttorin Maksullisen toiminnan kustannusvastaavuuslaskelman sekä tuloslaskelman laatiminen –määräys (VK/99662/00.00.00.01/2022): <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/maksullisen-toiminnan-kustannusvastaavuuslaskelman-laatiminen-2/>

Erittely tehdään, jotta voidaan tarkastella arvioinnin laajuuden riittävyttä ja esimerkiksi valtion budjettitalouteen tai kuntatalouteen kohdistuvia vaikutuksia.

Kustannukset arvioidaan ja esitetään **investointi- ja kehittämismenoihin, käyttö- ja ylläpitokustannuksiin** sekä tarvittaessa muiden toimijoiden **käyttöönotto- ja käyttökustannuksiin** eriteltyinä. Erittely tehdään, jotta laskelma mahdollistaa kehittämiskustannusten lisäksi elinkaarikustannusten arvioinnin. Tarkastelu tukee myös sidosryhmiin ja asiakkaisiin kohdistuvien vaikutusten tunnistamista. Mahdolliset kehittämisen aikaiset ylläpitokustannukset voi sisällyttää arvioinnissa kehittämiskustannuksiin.

Käyttö- ja ylläpitokustannusten osalta tarkoituksena on, että kustannus-hyöty-analyysiin sisällytetään kehittämisestä aiheutuvat kehittämisen jälkeiset jatkuvat kustannukset. Mikäli kehittämisessä on kyse olemassa olevan tietojärjestelmän kehittämisestä, sisällytetään laskelmaan kehittämisen aiheuttamat uudet ylläpitokustannukset. Mikäli kyse on uudesta järjestelmästä, raportoidaan kehittämisestä aiheutuvat ylläpitokustannukset kehitettävän kokonaisuuden laajuudella. Jos kehittämisessä on kyse korvausinvestoinnista, tulisi arvioinnista käydä ilmi, miten ylläpitokustannusten arvioidaan muuttuvan suhteessa nykytilaan. Mikäli ylläpitokustannuksia ei arvioida muodostuvan, on asia tuotava esille osana taloudellisten vaikutusten arviointia ja arvioinnin perusteiden kuvaamista.

Lausunnonpyytäjän osalta kustannukset tulee eritellä kustannuslajin osalta vähintään 1) omiin henkilöstökustannuksiin sekä 2) hankintoihin ja muihin kustannuksiin. Kustannuslajikohtainen arviointi ilmentää, mistä arvioidut kustannukset muodostuvat ja on hyvä lähtökohta myös erilaisten toteutusvaihtoehtojen arvioinnille (esimerkiksi oma henkilöstö vs. ostopalvelut). Kustannusten arvioinnissa voi tarvittaessa hyödyntää tarkempaa liikekirjanpidontilien mukaista jaottelua. Samalla on muistettava, että kehittämisen kustannuksista merkittävä osa voi muodostua muista, kuin ICT-kustannuksista ja myös ne on sisällytettävä tarkasteluun (esim. omat henkilöstökustannukset).

Jos kyseessä on laaja kehittämiskokonaisuus, on kustannuksia tarpeellista **eritellä** aiheutumisperiaatteen mukaisesti kehittämisen kohteena olevan **tietojärjestelmän tai -varannon tai palvelun mukaan**. Kustannuksia voi eritellä myös kehittämishankkeen **aliprojekteittain**. Laajan kehittämiskokonaisuuden kohdalla erittelyyn on kiinnitettävä huomiota, jotta arviointi ilmentää kehittämiskustannusten jakautumista riittävällä tavalla. Esimerkiksi järjestelmittain tehtyä laskelmaa on myös helpompi ylläpitää kehittämisen myöhemmissä vaiheissa.

Kehittämiseen osallistuvien muiden julkisen hallinnon toimijoiden investointi- ja kehittämismenot voivat muodostua esimerkiksi kehittämiseen osallistumiseen käytettävästä henkilötyöstä tai viraston tietojärjestelmien uudistamisesta. Julkisen hallinnon toimijoille voi kohdistua kustannuksia myös käyttöönoton, käytön tai ylläpidon kustannuksina. Käyttöönoton kustannuksia voi muodostua esimerkiksi toimintaprosessien tai tietojärjestelmien ja -varantojen muutostarpeista ja

käytön kustannus voi muodostua esimerkiksi asiakasmaksun kautta. Ylläpito-kustannus voi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos lausuntokohteena oleva kehittäminen kohdistuu useiden virastojen järjestelmiin. Muille julkisen hallinnon toimijoille arvioiduista kustannuksista tulee ilmetä tiedot kohdentumista (mitkä organisaatiot) ja arviointiperusteesta.

Myös hallinnon asiakkaille eli yrityksille, yhteisöille ja henkilöasiakkaille voi muodostua kustannuksia palvelun käyttöönoton tai käytön kautta. Hallinnon asiakkaiden kustannukset voivat muodostua esimerkiksi toimintatapojen tai tietojärjestelmien kehittämistarpeen tai palvelun maksullisuuden kautta.

Kehittämisen valmistelussa on kiinnitettävä huomioita kehittämisellä tavoiteltaviin hyötyihin ja **hyötyarvioinnit on sisällytettävä soveltuvin osin taloudellisten vaikutusten arviointiin**. Yleisesti tavoiteltavat hyödyt ovat jaettavissa karkeasti **laadullisiin** ja **taloudellisiin** hyötyihin, joista jälkimmäisille on määritettävissä rahamääräinen arvo. Ohjeen liitteenä olevassa kustannus-hyötyanalyysin mallipohjassa on mahdollista kuvata ei-rahassa mitattavia hyötyjä, minkä lisäksi laadullisten tavoitteiden ja niiden seurannassa käytettävien mittareiden yksilöinnissä voi hyödyntää Hankesalkkupalvelun Hyötyjen seuranta –sivua (palvelusta tällöin ko. sivu lausuntopyynnön liitteeksi). Hyötyjen arvioinnissa on tärkeää tunnistaa hyötyjen kohdentumisen lisäksi niiden realisoitumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä huomioida realisoitumisen edellyttämä aikajänne. Samalla on arvioitava, onko tavoiteltujen hyötyjen toteutumista mahdollista seurata ja **mittaroida** kehittämisen aikana tai sen päätyttyä. Hyötytavoitteiden saavuttamiseen voi liittyä epävarmuuksia, jolloin arvioinnissa on mielekästä käyttää erilaisia skenaarioita taloudellisten riskienhallinnan ja päätöksenteon tukena.

Kustannus-hyötyanalyysilaskelmassa **taloudelliset hyödyt eritellään** vähintään niiden **kohdentumisen mukaan toimijoille ja vuosille**. Taloudellisia hyötyjä voidaan eritellä myös niiden tyyppin mukaan. Ohjeen liitteenä olevan kustannus-hyötyanalyysin mallipohjassa taloudelliset hyödyt eritellään välittömiin eli suoriin hyötyihin, välillisiin eli epäsuoriin hyötyihin ja yhteiskunnallisiin hyötyihin. Taloudellisten hyötyjen erittely tyypeittäin on suositeltavaa, koska tarkastelu tuottaa samalla tietoa muun muassa siitä, millä aikajänteellä hyötyjen voidaan odottaa realisoituvan ja toisaalta tunnistaa hyötytavoitteisiin mahdollisesti liittyviä epävarmuustekijöitä. Ohjeen liitteenä olevassa mallipohjassa taloudellisten hyötyjen tyypittely perustuu seuraaviin periaatteisiin:

- **Välittömät hyödyt** voivat olla **säästöjä** eli poistuvia kustannuksia, kuten aiemman tietojärjestelmän poistuvat ylläpitokustannukset tai automatisoinnin kautta saavutettava säästö henkilötyössä. Välittömiä hyötyjä voivat olla myös kehittämisellä tavoiteltavat **lisätuotot**, jotka voivat muodostua esimerkiksi uuden maksullisen palvelun kautta. Välittömät hyödyt ovat helposti to-

dennettävissä kehittämisen päätyttyä tai pian sen jälkeen esimerkiksi kirjanpidon toteumatietojen tai kustannuslaskennan avulla. Välittömät hyödyt voivat kohdentuvat kehittäjäorganisaatioille tai muille viranomaisille.

- **Välilliset hyödyt** edellyttävät tyypillisesti kehittämishankkeen ja sen tuotos-ten lisäksi muita toimenpiteitä ja pidemmän aikajänteen toteutuakseen. Vä-lillisiä hyötyjä voivat olla esimerkiksi vältettävät kustannukset, kuten viran-omaiskohtaiset investoinnit, tai tuottavuuden parantuminen, joka voi muo-dostua muun muassa prosessin sujuvoittamisen, vähenevän palvelutarpeen tai laadun kehittymisen kautta. Välilliset hyödyt ovat todennettavissa keski-pitkällä aikavälillä kehittämisen jälkeen. Hyödyt voivat olla todennettavissa osin talousinformaation, kuten kustannuslaskennan avulla. Seuranta voi edellyttää myös muita tietoja, kuten käyttöönottojen määrät, tapahtumamää-rät ja läpimenoajat. Välilliset hyödyt kohdentuvat lausunnonpyytäjälle tai muille viranomaisille.
- **Yhteiskunnallisilla hyödyillä** tarkoitetaan laajempaa kehittämisellä tavoit-teltavaa vaikuttavuutta, jonka toteutuminen on riippuvaista useista tekijöistä ja yksittäisen kehittämistoimenpiteen, vaikutusten todentaminen voi olla haastavaa. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kautta muodostuvia taloudelli-sia hyötyjä voivat olla esimerkiksi kohderyhmien toiminnan ja käyttäytymisen muutokset (mm. hyvinvoinnin paraneminen, koulutustason kasvu), palvelun vaikuttavuuden paraneminen (mm. syrjäytymisriskin aleneminen) tai yritys-toiminnan tuloihin ja kannattavuuteen kohdistuvat vaikutukset tai yritysten kasvuedellytyksiin ja innovaatioiden syntyyn kohdistuvat vaikutukset. Yhteis-kunnalliset hyödyt kohdentuvat laajemmin yhteiskuntaan tai hallinnon asiak-kaille, ei niinkään suoraan yksittäiseen viranomaistoimijaan. Hyötyjen toteu-tuminen edellyttää tyypillisesti pidempää aikajännettä ja niiden todentami-nen voi vaatia erillisiä selvityksiä ja arviointeja.

Taloudellisia hyötyjä arvioidaan ja tiedot niistä eritellään vastaavalla laajuudella, kuin muutoksen aiheuttamia kustannuksia arvioidaan (toimijat, vuodet). Talou-dellisia hyötyjä arvioitaessa tulee kiinnittää huomioita niiden laskenta- ja arvioin-tiperusteiden kuvaamiseen ja myös niihin toimenpiteisiin, joilla hyödyt ovat reali-soitavissa. Esimerkiksi, onko toiselle viranomaiselle arvioitu hyödyn perusteena yhteistyössä tehty arviointi. Samaan aikaan on huomioitava, että kaikkiin inves-tointeihin ei liity merkittäviä taloudellisia hyötyjä, vaan niiden perustelut muodos-tuvat muuta kautta.

Kustannusten ja hyötyjen arvioinnin lisäksi taloudellisten vaikutusten arvioin-nissa tarkastellaan kehittämisen **suunniteltua rahoitusta** ja mahdollisia **lisära-hoitustarpeita**. Tarkoituksena on, että arvioinnissa rahoitusta tarkastellaan or-ganisaatioittain ja rahoituslähteittäin. Esimerkiksi osa rahoituksesta voi muodos-tua erillisrahoituksen ja osa toimintamenojen kautta. Tai, jos kehittämiskustan-nuksia kohdistuu lausunnonpyytäjän lisäksi toiselle virastolle, esitetään arvio

myös niiden rahoituslähteestä ja mahdollisesta lisämäärärahatarpeesta. Suunniteltu rahoitus ja mahdolliset lisämäärärahatarpeet eritellään arvioinnissa vuosittain.

Jos kehittämiskohteena on **maksullinen toiminta** tai **palvelukeskuksen toiminta**, tulee se huomioida kustannus-hyötyanalyysin laadinnassa ja varmistaa esimerkiksi, ettei samoja kustannuksia kirjata laskelmaan kahteen kertaan. Esimerkiksi ylläpitokustannukset sekä lausunnonpyytäjän kustannuksina sekä asiakasvirastojen käyttömenoina. Se, miten maksullinen toiminta tai kustannusten korvaus on laskelmassa huomioitu, on kuvattava laskelman yhteydessä (helpottaa myös laskelman ylläpitoa).

5.3.4. Kustannus-hyötyanalyysin mallipohjan rakenne

Ohjeen liitteenä 3 julkaistu kustannus-hyötyanalyysin mallipohja (Excel) perustuu Valtiokonttorin investointien suunnittelua ja seurantaa koskevan ohjeen kustannus-hyötyanalyysilaskelman pohjaan.

Tiedonhallintalain lausuntomenettelylle on katsottu tarpeelliseksi laatia oma kustannus-hyötyanalyysin mallipohja johtuen tiedonhallintalain edellyttämän taloudellisten vaikutusten arvioinnin laajuudesta. Sen johdosta Valtiokonttorin investointien suunnittelua ja seurantaa koskevan ohjeen liitteenä julkaistua mallipohjaa on laajennettu, millä **mahdollistetaan vaikutusten kohdistamisen myös muille toimijoille, kuin lausunnonpyytäjälle**. Tehdyt täydennykset mahdollistavat myös arvioinnin kohdentumisen ja käytettyjen perusteiden kuvaamisen. Lausuntomenettelyn mallipohjaan on täydennetty myös Rahoitusvälillehti, jolle kuvataan **kehittämisen ja ylläpidon suunniteltu rahoitus**.

Ohjeen liitteen 3 mallipohja on laadittu siten, että se palvelisi erilaisia kehittämiskokonaisuuksia. Tarkasteltava tiedonhallinnan muutos voi yksinkertaisemmin muodostua yhden organisaation toteuttamista kehittämistoimista. Toisaalta muutoksessa voi olla kyse hankekokonaisuudesta, joka muodostuu useista eri toimijoiden vastuulla olevista projekteista. Muutos voi myös kohdentua useisiin eri tietojärjestelmiin tai tietovarantoihin. Nämä eri näkökulmat on huomioitu mallipohjan rakenteessa siten, että kustannuksia voi kohdentaa usealle kehittämiskohteelle ja eri toimijoille. Tarvittaessa kehittämiskohteesta voi toteuttaa erilliset laskelmat esimerkiksi kustakin uudistuskohhteesta. Alla olevien ohjeiden lisäksi viraston tai laitoksen tulee tutustua kustannus-hyötyanalyysin mallipohjassa oleviin täyttöohjeisiin.

Mallipohjassa lausuntokohteeseen liittyviä kustannuksia ja hyötyjä tarkastellaan sekä kehittämisen, ylläpidon, käytön että eri toimijoiden näkökulmista. **Mallipohja kostuu seuraavista välilehdistä:**

- Yhteenveto
- Kustannus-hyötyanalyysi
- Rahoitus
- Kaaviot
- HTV_aputaulukko.

Mallipohjan **välilehdille muodostuu automaattisesti summatietoja** syötetyistä kustannuksista ja taloudellisista hyödyistä. Summatiedot on muodostettu siten, että ne mahdollistavat lausuntokohteen vaikutusten tarkastelun valtion talouteen, kuntiin, hyvinvointialueisiin sekä muuhun julkiseen hallintoon erikseen sekä julkiseen hallintoon kokonaisuutena. Summatiedot on merkitty kustannus-hyötyanalyysin mallipohjaan **harmaalla värillä**. Osa summatiedoista on ryhmitelty oletuksena piiloon mallipohjan helppokäyttöisyyden lisäämiseksi. Mikäli virasto tai laitos lisää mallipohjan välilehdille rivejä tai sarakkeita, on sen tarkistettava summatietoja sisältävien solujen laskentakaavat.

Yhteenveto -välilehdelle täytetään tiedot lausunnonpyytäjistä ja lausuntokohteesta. Jos kehittämisen kohdentuu maksulliseen toimintaan tai palvelukeskukseen palveluihin, kuvataan välilehdellä, miten maksullinen toiminta on huomioitu laskelmassa ja millaisia asiakasvaikutuksia on tunnistettu (esim. asiakasmaksut). Yhteenveto -välilehden alaosassa on lisäksi mahdollista esittää tietoja kehittämisen ei-rahassa mitattavista hyödyistä sekä kuvata tavoiteltavien hyötyjen seuranta- ja mittarointimenettelyt.

Yhteenveto-välilehdelle täytetään **tieto arvioidusta investoinnin taloudellisesta pitoajasta** (solu E68). Lisäksi on mahdollista päivittää laskentataulukossa oletuksena käytetty laskentakorko (solu E69). Investoinnin pitoaikaa ja laskentakorkoa käytetään investoinnin nettonykyarvon laskennassa (solu GH73). Nettonykyarvon laskentakaava huomioi vain lausunnonpyytäjälle kohdennetut kustannukset ja hyödyt. Lisäksi on huomioitava, että nettonykyarvon laskentakaava käyttää investoinnin alkuaikakohtana laskentataulukon ensimmäistä vuotta 2023 (solu C30). Mikäli investointia suunnitellaan myöhemmille vuosille, on nettonykyarvon kaava päivitettävä. Vaihtoehtoisesti on mahdollista päivittää laskentataulukossa käytettävät vuodet eli muuttaa vuodet alkamaan esimerkiksi vuodesta 2025 (esim. Kustannus-hyötyanalyysi -välilehdeltä solu G10).

Kustannus-hyötyanalyysi -välilehdellä esitetään kaikki lausuntokohteeseen liittyvät **kustannukset ja taloudelliset hyödyt elinkaaren mukaisesti vuosittain** (käytettävissä sarakkeet G-Z) **ja toimijoille eriteltynä** (toimijoille pohjassa omat rivit ja kohdentumista tarkennetaan sarakkeessa E). Kustannuksia voidaan eritellä mallipohjan riveille myös muulla tarkoituksenmukaisella tavalla, kuten per tietojärjestelmä tai tietovaranto tai hankkeen aliprojekti. Selite-kentässä (F-sarake) annetaan tarvittavat lisätiedot, kuten arviointiperuste tai kuvataan tarkempi kohdentuminen, tai viitataan lausuntopyynnön liitteenä olevaan muuhun asiakirjaan, jossa tarvittavat lisätiedot on kuvattu.

Kustannus-hyötyanalyysi -välilehdellä on osoitettu omat rivit eri toimijoiden **kustannusten arvioinnille** alla olevan mukaisesti. **Oletuksena** mallipohjassa on **näkyvissä vain lausunnonpyytäjää koskevat rivit** ja muita toimijoita koskevat rivit on ryhmitelty piiloon mallipohjan käytön helpottamiseksi.

- Lausunnonpyytäjän investointi- ja kehittämismenot
- Kehittämiseen osallistuvien valtion virastojen investointi- ja kehittämismenot
- Kehittämiseen osallistuvan muun julkisen hallinnon investointi- ja kehittämismenot (kunnat, hyvinvointialueet, muu julkinen hallinto)
- Lausunnonpyytäjän käyttö- ja ylläpitokustannukset
- Muiden valtion virastojen käyttöönotto-, käyttö- tai ylläpitokustannukset
- Muun julkisen hallinnon käyttöönotto-, käyttö- tai ylläpitokustannukset (kunnat, hyvinvointialueet, muut julkinen hallinto)
- Yritysten, yhteisöjen ja henkilöasiakkaiden käyttöönotto- tai käyttökustannukset.

Arvioiduista kehittämisen, käyttöönoton, ylläpidon sekä käytön menoista ja kustannuksista muodostuu automaattisesti vuosittaiset yhteensä summat alkaen mallipohjan riviltä 85. Yhteensä summat muodostuvat toimijoittain, minkä lisäksi esitetään valtionhallinnon sekä julkisen hallinnon kustannukset ja menot yhteensä. Mallipohjaan muodostuu myös tieto kumulatiivisista menoista ja kustannuksista. Osa summariveistä on ryhmitelty piiloon.

Taloudelliset hyödyt eritellään mallipohjassa välittömiin ja välillisiin taloudellisiin hyötyihin sekä yhteiskunnallisiin taloudellisiin hyötyihin. Kuten kustannukset, myös tavoitellut taloudelliset hyödyt kohdennetaan kustannus-hyötyanalyysissä vuosille sekä eri toimijoille alempana olevan luettelon mukaisesti. F-sarakkeessa tarkennetaan esimerkiksi hyödyn muodostumista ja arviointiperustetta. Lausunnonpyytäjälle kohdistuvien välittömien hyötyjen osalta mallipohjassa voi muokata hyötyjen väliotsikoita (rivit 107 ja 114) siten, että ne vastaavat lausuntokohdetta ja muodostuvia säästöjä ja/tai lisätuottoja. Oletuksena mallipohjassa

on näkyvissä vain lausunnonpyytäjää koskevat rivit ja muita toimijoita koskevat rivit on ryhmitelty piiloon mallipohjan käytön helpottamiseksi.

- Lausunnonpyytäjän välittömät eli suorat taloudelliset hyödyt (säästöt, lisätuotot)
- Muiden valtion virastojen ja laitosten välittömät hyödyt
- Muun julkisen hallinnon välittömät hyödyt (kunnat, hyvinvointialueet, muu julkinen hallinto)
- Lausunnonpyytäjän välilliset hyödyt
- Muiden valtion virastojen ja laitosten välilliset hyödyt
- Muun julkisen hallinnon välilliset hyödyt (kunnat, hyvinvointialueet, muu julkinen hallinto)
- Yhteiskunnalliset taloudelliset hyödyt; hallinnon asiakkaille tai yleisemmin yhteiskunnalle kohdistuvat hyödyt

Sekä välittömien että välillisten hyötyjen jälkeen mallipohjaan muodostuu automaattisesti summarivit tavoiteltavista hyödyistä toimijoittain ja vuosittain (alkaen riveiltä 142 ja 188). Lisäksi esitetään valtionhallinnon sekä julkisen hallinnon hyödyt yhteensä. Mallipohjaan muodostuu myös tieto kumulatiivisista hyötytaivoitteista. Riviltä 208 alkaen mallipohjassa on esitetty eri toimijoiden välittömät ja välilliset hyödyt yhteensä. Osa summariveistä on ryhmitelty piiloon.

Mallipohjassa on viranomaisille kohdentuvien välittömien ja välillisten hyötyjen jälkeen automaattisesti muodostuvat summarivit eri toimijoille ja vuosille kohdennetuista menoista ja hyödyistä yhteensä (alkaen riviltä 228). Osa summari-veistä on ryhmitelty piiloon.

Yhteiskunnalliset taloudelliset hyödyt eritellään mallipohjassa alkaen riviltä 249. Hyödyistä muodostuu automaattisesti summarivit (rivit 255–256), minkä jälkeen on esitetty kehittämisen yhteiskunnalliset vaikutukset yhteensä (hallinnon asiakkaille kohdistuvat kustannukset, yhteiskunnalliset taloudelliset hyödyt).

Rahoitus-välilehdellä eritellään muutoksen suunniteltu rahoitus organisaatioittain ja rahoituslähteittäin sekä eritellen mahdollinen lisärahoitustarve. Toisin sanoen kunkin vuoden osalta esitetään tarvittava rahoitus yhteensä (esim. solu F26) ja eritellään, mikä on mahdollisen lisärahoituksen tarve (esim. solu G26). Taulukon riveillä voi eritellä rahoitustarpeita myös esimerkiksi kehittämisen ja ylläpidon osalta. Tiedot esitetään lausunnonpyytäjän osalta välilehden yläosassa (alkaen riviltä 26) ja taulukon alaosassa on omat rivit muille julkisen hallinnon toimijoille (alkaen riviltä 42). Tärkeää on varmistaa, että rahoitussuunnitelma vastaa kustannus-hyötyanalyysi -välilehdellä ilmoitettuja kustannuksia. Tämän helpottamiseksi Rahoitus-välilehdelle muodostuu automaattisesti tiedot

Kustannus-hyötyanalyysi -välilehdelle syötetyistä kustannustiedoista (esim. alkaen riviltä 19).

Kaaviot-välilehdelle muodostuu muille välilehdille syötettyjen tietojen avulla kaavioita, jotka **tukevat suunnitellun kehittämisen kustannusten ja taloudellisten hyötyjen tarkastelua eri näkökulmista ja eri laajuuksin**. Kaaviot auttavat tarkastelemaan esimerkiksi, miten investoinnin kannattavuuteen vaikuttaa se, tarkastellaanko hyötyjä ja kustannuksia vain lausunnonpyytäjän vai laajemmin julkisen hallinnon tai yhteiskunnallisen vaikuttavuuden laajuudella. Mikäli virasto tai laitos lisää mallipohjan muille välilehdille rivejä tai sarakkeita, on viraston tarkistettava Kaaviot-välilehden kaavioiden viittaukset. Välilehdelle muodostuu automaattisesti seuraavat kaaviot:

1. Julkisen hallinnon kustannukset ja hyödyt,
2. Lausunnonpyytäjän kustannukset ja hyödyt,
3. Kustannukset ja hyödyt yhteensä (julkinen hallinto ja yhteiskunnalliset vaikutukset),
4. Kustannukset ja hyödyt toimijoittain sekä
5. Taloudelliset hyödyt tyypeittäin.

HTV-aputaulukko on tarkoitettu tukemaan henkilötyöhön liittyvien kustannusten laskemista. Virasto tai laitos voi tarvittaessa hyödyntää välilehteä, mutta tiedot siltä eivät siirry automaattisesti mallipohjan muille välilehdille.

6. Lausuntopyynnön toimittaminen

Lausuntoa pyytävän viraston tai laitoksen tulee laatia lausuntopyyntönsä ja siihen sisältyvä kuvaus muutoksen vaikutuksista sellaisella tasolla, ettei asiakirjan julkisuutta ole tarvetta rajoittaa lausunnotmenettelyn myöhemmissä vaiheissa.

Mikäli lausuntopyynnön kohteen ja siihen liittyvien vaikutusten arvioinnin esittäminen edellyttää salassa pidettäviä tietoja, tulee näistä muodostaa erilliset lausuntopyynnön liitteaineistot ja merkitä aineistoon sisältyvät asiakirjat ja tiedot lainsäädännön vaatimalla tavalla.

Lausuntopyyntö liitteineen toimitetaan valtiovarainministeriön kirjaamoon, sähköpostiosoite: **kirjaamo.vm(a)gov.fi**. Myös mahdolliset pyydettävät lisätiedot toimitetaan valtiovarainministeriön kirjaamoon viitaten aiempaan lausuntopyyntöön.

Jos lausunnonpyytäjänä on VAHVA-asianhallintajärjestelmää käyttävä ministeriö, avaa asianomainen ministeriö asian **VAHVA:ssa tehtäväluokalle 06.07.00.00** Lausunnot tiedonhallintalain 9 § nojalla. Lausuntopyyntö toimitetaan VAHVA:n kautta **valtiovarainministeriön kirjaamoon**. Lausuntopyyntöä ei siis jaella VAHVA:n kautta suoraan valtiovarainministeriön asiantuntijoille tai

jollekin VAHVA:n roolille, vaan valtiovarainministeriön kirjaamoon. Lausuntopyyntöön toimittaminen valtiovarainministeriön kirjaamoon on tärkeää lausuntopyyntöön viivytyksettömän käsittelyn varmistamiseksi.

Lausuntokohteen perus- ja taustatietojen kuvaamisessa on lausuntopyyntöissä mahdollista **hyödyntää** kehittämiskohteesta **Hankesalkkupalveluun** raportoituja tietoja. Mahdollisia hyödynnettäviä Hankesalkkupalvelun sisältösiivuja ovat esimerkiksi Kuvaukset (mm. tavoitteet ja tuotokset), Riskit, Tilanneraportti ja Hyötyjen seuranta. Tällöin Hankesalkkupalvelusta tulee ottaa tarpeellisilta sivuilta pdf- tai Excel-raportti lausuntopyyntöön liitteeksi.

7. Selvityksen toimittaminen

Virasto tai laitos antaa valtiovarainministeriölle lausunnon antamisen jälkeen **selvityksen niistä toimenpiteistä, joihin se on lausunnon johdosta ryhtynyt**. Selvityksessä virasto tai laitos kuvaa, miten se on huomionnut lausunnon muutoksen jatkosuunnittelussa ja toteutuksessa. Kuvattavat toimenpiteet voivat olla selvityksen antohetkellä toteutettuja tai ne voivat olla suunniteltuja toteutettavaksi myöhemmässä vaiheessa. Keskeistä on, että selvitykseen kuvataan toimenpiteet riittävällä tarkkuustasolla, mikä ilmentää, miten annettu suositus käytännössä on huomioitu tai tullaan huomioimaan. Selvityksessä ei siten tulisi vastata vain, että ”valtiovarainministeriön suositus otetaan huomioon”.

Selvityksessä tulee vastata valtiovarainministeriön lausunnossaan antamiin suosituksiin. Tyypillisesti valtiovarainministeriön lausunnon lopussa on yhteenveto lausunnon suosituksista (numeroitu luettelo) ja selvityksessä tulisi selkeästi esittää vastaus kuhunkin lausunnossa annettuun suositukseen. Selvitys toimitetaan muistion muodossa. Asiakirjan alussa voi esittää yleisen tilannekatsauksen kehittämisen jatkovalmistelun tilanteeseen, minkä jälkeen esitetään vastaus kuhunkin lausunnossa esitettyyn (numeroituun) suositukseen.

Selvityksenä ei toimiteta uutta lausuntopyyntöaineistoa, eikä valtiovarainministeriö anna selvityksestä lausuntoa. Selvitys toimitetaan valtiovarainministeriön kirjaamoon ja viitteenä ilmoitetaan annetun lausunnon asianumero. Lisäksi viraston tulee toimittaa selvitys tiedoksi toimialansa ministeriölle. Selvityksessä tulee huomioida asiakirjajulkisuus vastaavalla tavalla, kuin mitä on edellä ohjeistettu lausuntopyyntöön osalta.

8. Lisätietoja

Valtiovarainministeriö, Julkisen hallinnon tieto- ja viestintätekninen osasto
sähköposti: tiedonhallintalaki.lausuntomenettely.vm(at)gov.fi

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä

Juha Majanen

Erityisasiantuntija

Jenni Karpus

Liitteet

Liite 1: Tiedonhallintakartan hyödyntäminen lausuntomenettelyssä (Pdf)

Liite 2: Mallipohja; Tiedonhallinnan muutos, vaikutukset ja alustava toteutus-suunnitelma (Word)

Liite 3: Mallipohja; Kustannus-hyötyanalyysi (Excel)

Jakelu / Sändlista

Valtion virastot ja laitokset

Tiedoksi / För kännedom

Valtion tiedonhallinnan yhteistyöryhmä